

পারসেন
2015

PARSEN

2016

(June , 2016 issue)

A Halam literary Magazine

Editor:

Jotham Halam

Associate Editors:

Nijer Bandhu Molsom

Laldomthang Kaipeng

Bijoy Halam

Published by:

Directorate of Kokborok & Other Minority Languages

Near Sishu Vihar Complex

Agartala, Tripura (W)

Pin- 799001

e-mail: dkmltripura@gmail.com

Fax: 232 3514

Printed by:

New Quick Print, Agartala

9436129362

Editorial

Chong, Mel, Raliang, atei atei, ngai hi Nam riat-theina/nina (identity). Maniapur-a hin chong khat dak le a lei-a chong u na, anlianna (pride) miring takchunga a hong anpiang-a. Hava ha Pathian zot dan ni maka, hasikhan chong tamtak a rasuo na. **Anphutna (Gen 11:7)** ei ti chu, **“Thota, amani le amani ei an riat thei u lai nok na ranga a chong u va man pon u rei”**. Hava nata Namtin-chitin a hong anzir-a, chong um nirase ei hong an tei sika, achi-achi le a om a, nek-sak le omna (environment) sika mel, rong (colour), pum-dung, a hong anthul tir a. Atun nam le nam a hong an om sir ret a (inter-marriage) mel ngai hi na hongan phuo tir ret zei tenchu chong hi chu Nam a tam bet ngaiin a nuk uol chachak. Nam a sin ngai chu teret teret a tina anpei tira a se.

Paruol-lasa ansen-a ram atetei-a a va om u na hatuka a chi/khuk ngai ha kum 1000 suo na chu a chong u 60% nek-a a tam chu antei thei. Hia percentage a hisap (calculate) na tho anten, na chipui Khosak ngai le hin nei hong ansenna a lei sot ei ni bibila thang ahui sika nei anlop len ret. Amani le hin Ran/Sa (animals), ka i-ka ang (relation) le atatei, 40% neka a tam chu nan mun na ti thei. Halam nam-raphom (Community) sunga na chong le na chong ngaia hin 70-80% tatang nan mun.

Ramuol-a hin chong 6,500 tatang a om. Chinese Mandarin hi ramuol-a chong anhang khit. Mi 1000 bak mi lu vom (population) ei ti ang chi chu Chong 2000 ta tang a om. India-na hin 1million neka population a tam chong (nam) 29 tatang a om hatuka 1 lakh poulation chunglam chong (nam) 57 tang a om. Population ei tom sika nam anpei thei ramtina a mu ruo a om. India ram-am hava'ng ha na mu thei. List of endangered language UNESCO-in chu India-na chong/nam senkhat hi level manli na a sensai, hava ngai chu:- **1.Vulnerable-** a liam/a pop thei.**2.Defenitely endangered-** anpei thei (amar a na)**3.Severly endangered-** anpei thei (a mar ana bet) **4.Critically endangered-** anpei thei (a mar ana khit)- hava ngai ha- aimol, aka, baghati, bellari, birhor, gadaba, andamanese, jarwa, koireng, koraga, kota, kuruba, lamgang, lamongse, langrong, luro, manda, mra, muot, na, naiki, nihali, onge, pangvali, pengo, pajri, pu, purum, ruga, sanenyo, sentilese, shompen, sirmaudi, tainora,tangam, toda, hia ngai hi nam a tom ei ni u sika critically endangered a ti.

Ei zozot ni rase singsuokna, kuorvarna na mu, na riat zeia. Na nam rang hin chong le la / ziak le siar tiang nei tho thei tuk a tho hi, nam le a chong damna angkhat keng ti riat u rei. Lekhabu'n ziak uor hi nei tho thei angkhat chu ani. Nam a lian nei ti ngai ata anchu ruo nei mu chu **ziak le siar** hi achan a uor u. Nam atei chong a puk ruo nei puk rang, a phuo ruo nei phuo na hin, na chong nei man liang hi a sa. Sap (English) ngai hi chong tiang anriang khit a lei ni u tenchu nam atei chong a puk a hong lak a va lak u na, atun chong a don khit nam a chang. English Dictionary-na chong angkhat pei na en le origin- **Latin, Greek, French, German,** atatei na mu. Hasikhan koini'm hava ngai na va lak thei nok-am, na kol na kianga (Vai, Khosak, Kor, Olhang) etc, chong nei mang ngai hi a mani chong ti lai luia nei na-nang na chong nei man chang len hi sa'n ti. Hanok anten na chonga hin a pei ruo tamtak om inti.Ten, nei don uoma mi chong nei mang hi chu dikmak. Nei don nok ngai a don theina/ aphuo-na hi loko'n lokona thoruo nei don chu ani.

Editor, Parsen

Star Hotels a Northeast Mi Ngâi Rang Na Chan

Paul Robert Ranglong

Director, Career Next & Banquet Manager, Deccan Plaza Hotels, Chennai

Mânsa Khita Star Hotel Hi Hong Mo?

Star Hotel dingmun, ei an sâng dân le ei an nuoi dân, nei zçk narang athuoi-a ankhina ngai le na sût thei tenchu hivantin ngçt ei ni rang ei ti na um nimak. Alaktete ei antei na om inti, amun le a ram ei omna a en chungã. Hanum, nei riat thei na rang hintinhin hong maziak lak kati:

One Star Hotel- Room zât khat, tânbualna le nôm se na âkop. Na nininga bu-an thona, lôkô in ei mang rang a om thei.

Two Star Hotel- Room zât khat tânbualna le nôm se na âkop, color TV hanûk hotel sâng len a Bunçkna-in le zunçkna-in â om zçt.

Three Star Hotel- Room zât atei-atei tânbualna le nôm se na âkop, bu le zû nçk na in, anchun na le ankhôm na mun, tak an sepna le computer, printer le xerox thõna â om zit.

Four Star Hotel- Rooms atei-atei, room pangâi neka a lian uol zât, swimming pool, anchun na le ankhôm na mun, taksa an sepna le computer, Internet, wifi, printer le xerox thona a om zit. Bû nçk na le zû nçkna angkhat nçka âtam.

Five Star Hotel- Achunga dôra ei kip kiar panga Sing-ansa beina tam uol inti, ahui uol, âlian uol. Neinûn ei mang u ngâi um aman âlû uol. Bû nçkna mun anthum nçka om inti. 5 Star senkhat chu bû nçk na mun duoi 12-13 a dôn u a hotel sâng len a.

* **Room zât atei-atei tina chu-** *Standard room, Deluxe room, Executive rooms le Presidential rooms tina keng.*

* **Room zât khat tina chu-** *Standard rooms duoi*

Atei ankhi ruo atam am athuoia 4 Star Hotel vs 5 Star Hotel Rooms ei an tei dân lei thîr rçt u ta:

Criteria	4 Star	5 Star
1. Front Office Operation	19 hours	24 Hours
2. Number of floors before lift is required	1,8 floors	1, 8 floors
3. Number of Towels per person	2 towels	2-4 towels
4. Room Service Operation	16 hours	24 hours
5. Room size Single room	14 meter square	18 meter square
6. Room size double rooms	16 meter square	20.5 meter square
7. Bathroom size	3-4 meter square	4 meter square
8. Language skills of Front office Staff	2 Languages	2-3 Languages

9. Bed Size Single bed	92 cm x 200 cm	92 cm x 200 cm
10. Bed size double bed	163 cm x 200 cm	177 cm x 200 cm
11. Number of power socket in room	2-8	2-8
12. Suite Requirement	Minimum 1	Minimum 2

A chung a ankhi na ngâi so rooms tiang rong ke nei la mu, hantin den han restaurant, bars, banquet and conference halls, parking facility hong zât singansabaina mo nei man thei, hava ngâi dôra ha a en kiar anâng.

Atei ânâng khít ret chu hotel a sin atho ngâi dingmun le nînâ (Standard of the staffs and service standard). Chong athei, mçl âtâi le ânthieng, om dân ariat, mi lalchi tho dân athei, a chongathum le sin athei. Hiva ngâi a en kiar a star dingmun chu ân pek ani.

7 Star hotels ti hi atak tak a chu om ngâi mak. Star hotel dôra hi 5 star ten bak keng certified ei ni thei. 7 star ei mang u na asik chu a hotel u ei lian le facilities eitam zia ei promote u le advertisement u na duoi keng ti hi nei riat rang.

Koini Northeast ngâi rang hiva hotel industry na sin atho rang hotuk ten mo na chan asa

Hotel Industry hi India na sin âpçk thei (employment generator) âlian khít khat ani. Maniapur a industry lima ânsôn zuzut le âlian zuzut industry khat ani. Chuoi thei lui industry ani. Hasik han India na hin Hotels le Restaurant a pung sabak zeí a. Mi man châk suo u lai mak. Na ram India mâ nei an sôn sika hin na dingmun um ei an sâng, sum um nei dôn uol, sum athâm na um na riat uol zeí a. Hiva bibila hin ram atei âta khuol um India na ahonga lût hi a pung sabak zeí (Tourism Industry). Kum khata India na hotel industry hi 20-25% nân son zçl zeí. 2016 sùng a 18 million international tourist India na ahonga lût rang na sabeí. Domestic traveller hi 540 million tâng nînti. Hiva mi ngâi dôra na lei mantung narang hin hotels tamtak le restaurant tamtak nei dôn sa anâng. **Hiva hotel le restaurant nei nâng bibila hin, mi sin atho rang um ânâng atam sabaka. Hotel management atho ngâi duoi in tho u suo lai mak. Sin atho rang miring ei nâng na um ansôn sabak zeí.**

Hiva tak hin koini Northeast mi ngâi na chan ei sa na. Hiva chan hi adik taka na mang thei an ten nân son pui sabak thei.

Ichang mo koini Northeast mi ngâi hotel industry na ei na zôt khít u na. Koi kei hong riat dân le ka sintho pui ngâi, hotel âliana sin alei tho ngâiin ei na man riat u chu:

Strength

1. Ârât u (Hard Working)
2. Amel asa u (Good looking and Presentable)
3. Chinese le Japanese aphuo u (Asian look-Indian mçl nçkten mongoloid mçl hi international look uol ani. India chu Asia ani nâkâm Asian look ati na ram atei ngâi in bç u mak. Asian nçk-sâk (cuisine) hi Chinese, Japanese, Thai, Mongoloid, Singaporean, Vietnamese ei ti na ani na. Indian nçk-sâk hi chu Asian nçksâk ati na ngal an be mak). Hasik han Chinese Restaurant mo ole Japanese Restaurant a sin atho rang hin koini Northeast mi ngâi ei na zôt uol ngçt u. Indian mi in Chinese nçk-sâk ei sem rang an hui zet mak.
4. Sapchong na thei tuoi.
5. Ânlieng dân nâ thei (Good sense of dressing)

6. He tel (Obedient)
7. Nân ni zôt uol, raisan mçl (Smiling Face).
8. Sin nâ thei len (Fast Learner)
9. Na om an lian mak (Humble)
10. Bâdo tho ngâi makme le bâi mankham papei ngai makme

Achunga nina ngâi dôra hi Hotel industry na nâ lût rang anten ei nâng sabak. Hasik han koini ngâi chu sin na man lelen thei alakte training nâdôn lak ten. Hotel management nei tho narang sum âdôn nâ tôm sabak tenchu thô luita um na chan a om thei. TENCHU nei riat tit rang chu achunga nina ngâi hi nei lût thei na rang duoi keng (Entry Level). Nân sôn rang an ten a riat ruo le a zi ruo tam tak a om (For career growth and promotions). Hiva tak hin koini Northeast ûnâi ngâi nei an ôk chachak. Âlût chu a bei zap ten chu hava dingmun âta nei an sôn narang na man tak sabak. India khopui alian dôra na koi ni NE mi, Hotels le Restaurant a sin neitho nôkna om mak. Nâ bit sabak ze. Shopping malls dôra um koini NE ûnâi amû ruo atam sabak. Ten chu management dingmun ten a sin atho chu nala tôm sabak. BPO, IT le KPO na sin atho ngâi um management dingmun akâi nâ tôm sabak. Koi hotel industry le BPO na sin ka tho sùng hin ka unâi NE ngâi management dingmun tena promotion a man hi atôm sabak kei mu. Nepali le Assamese chu atam u. **Sin atho nei tam anga promotion âman tam makme.** Supervisory dingmun ten chu nâ tam ze, Assistant Manager le Manager dingmun ten ngala âkâi hi nân vâng sabak. Asik khît kei riat dana chu:

Nei Bansam (Weaknesses & Challenges)

1. Na malung abong (Short temper)
2. Na malung ana len (Very emotional and takes thing personally)
3. Taksa tiang dûk na dier thei, tenchu na lu tianga dûk adier thei mak me (Cannot work under mental pressure)
4. Namalung anziik, namalunga om tak na ril hiam (Too straightforward- sometimes it pays to play a polite trick)
5. Mî pin anliak dân thei zet makme.
6. Sum dông tiang la pha makme. (We should keep in mind that its all about business. Only numbers speak)
7. Na khuona nân zôt tet. Ahui nâ thei rahei a, khopuia âsôt va om zôt makme, hiesie va sâk zôt makme. Na khuo ahui na ti tet. Hiva sin ka mâk âm bû chu ngôi nôning ti malung na dôn tit.
8. Nûk khita asik âlian khit khat chu, An ngam zet makme (Lack of confidence)

Hiva achunga ngâi dôra nân dui pui thei anten, koini um nân sôn sabak thei. Hotel industry na hin ânsang sabaka nâ kal thei ke. Na ning âm restaurant ânsâng pangâi namalong thei.

Star hotels a Departments le Hierarchy (Nina ei anzçk dân):

Chairman/CEO/MD/President

Vice President

General Manager

Resident Manager

Front Office

- Front Office Manager(Head Of Department-HOD)
- Duty Manager
- FO Executive
- Reservation Executive

Food & Beverage Service(F&B)

- EAM/F&B Manager/F&B Director(Head Of Department-HOD)
- Banquet Manager
- Restaurant Manager
- Assistant Manager
- F& B executive
- Senior Captain
- Captain
- Hostess
- Waiter
- Appretice
- Trainee

Food & Beverages Production(Kitchen)

- Executive Chef (HOD)
- Sous Chef
- Chef de Party(CDP)
- Commis
- Kitchen Stewarding

House Keeping

- Executive Housekeeper(HOD)
- House Keeping Manager
- Assistant Manager
- Supervisor
- Rooms Attendent

- Laundry incharge

Human Resource Department

Engineering Department

Finance Department

Sales & Marketing

Store Department

Information Technology Department

Security Department

Concierge

Travel Desk

Hotel raming ân sâng ngâi:

St. Regis, Westin, Le Meridian, Hyatt, Sheraton, Luxury Collection, Marriott

Radisson, Taj, Oberoi, Four Seasons, Four Point by Sheraton, Accord Group

Aloft, W hotel, Leela Group, Continental Group, Holiday Inn, Carlton Group

Koini northeast, hotel management dôn lui le speciality qualification (Skilled Degree) dôn lui rang chu F&B service, Kitchen, Housekeeping le Front Office a hin na man thei. Tenchu na qualification, grooming, looks le communication skills nei thei dân le ke. Achunga kei târ suo anga, hotel industry hi ei lân sôn zel rang keng. Northeast khopui tiang um 5 star hotel a hong a lût tetet ze. Guwahati na Radisson Blu a om suo ze. Namaton a 5 star hotel brand ân sâng ngâi Northeast tiang mun ei la hong an chu tir u rang ke. Hasik han atun âta experience na lei dôn an ten namatona koi ni NE ngâi len, koini na khopui le na khuo kôla, hotel staff le management dingmun na man thei keng.

CHAMPA THUM KA NGA

Sukhamoy Molsom

Nika ha khatka tuiva kwn uthum ka nga munka wng awm .wng ni khatkale khatka champa tha wng chang . a taw khawm swng wng mulung ruvawk roi mawk.wng kwnta khaka luwk Giyani achang.a tak ha rovakin kam thu mi a chang.lunika na mi budhi man hanwng achalom sel thwi mi a chang.a maton tha mawk ngwi a awm ngwi budhi le asel thwi mi a chang.atak ha luk mulung tha le zai parnin ni a mi hek thwi.lu thumka na a chang mi atawk ha azing(ondabishash)ravawk jat.atawk ati je ai chang change hama a khwim.e tho lom aw mawk.

Nika kwn Giyani nga chong a hai lonika mania twili kual kwn wing rwswn.mania ngwi wng ni le wng ni wng ti tui li luk a an a hwi hanwng a loan.hina kwn nga lon a awm thwi.tho thaituk nga man nwnyat.mania ngwi chong hwi nin Giyani nga achampa ngwi rang wng na ti thaw tui li mawtha nin hanwng khatka tui li kwn se ywi.a maton nala dong hwi tawk nin hanwng khatka tui li kwn se thwi ywi.budhiman a ti tui li mawtha nin se rang ti ming.wi na man wng hang nwnyat kwima zawk rangta mulung thu ket.

Uthumka na nga ati kwi ma hina kwn ki jirta la sawk ming.kijirna tui li rang manin maw adang tui li kwn se ket.je changak chang se.kwima adang khawm mun mutha nin se chang na ni .gayani nga adang ruvak lo tanin atak nala dung hanwng khatka tui li kwn a se ta.nga man mania ngwi ani nawk zing kwn hung nin len wng vawrtak.je inika nga tui li mwtha lo ngwi man wng tong ta.

Budhiman nga dam rang tasiknin havakhra rovak a nwnyat.atak ha athi kuvang awm nin a awm.len vawr mania tui kwnta len swan nin tang twng wng dom kale nga rang athi kuvang wng mutak.athi swan nin tui koal kwn swk nin hanung voi ka len wng swan kalak chou chou kwn lim nin hanwng khatka tui li koal kwn atong kale voika per kwn hanwng khatka tui kwn pwdwng per nin a rawt ta .hanung khatka khwim awm nei mak mi nga a chang mi pidinpwdwng pernin a awm ta hanwng len kwn a owk ta.hama rang aiper wng mu tasiknin len vawr mania loka phet tetnin athat tak .

SAICHUNG LUI

R.K. Molsom

Khaw khat ka a awma, kha rwming chu Awrsi en Khaw sa,hanung ha khaw kwn Kanchi kau Molsom mwlal a awm. Ha kanchi kau chu samak anwi ya, asamak chu alwn aswi amel atha, a zawl khawm arawt.Nika chu anupui rwkhow a awma abawla achai amisem ram lwu amisak ato khawm dam thwi khoimak. Hanung dam mak sawt achul zwu nin ni ka kwn chu athita.Anupui kawm ahekkka le chu hanung khawm tawr na anwi ta. Asik chu ha zaw lai ha nwmwi pamwi banchi ngwi yang khaw sunga wngna swk sin mangwi, khaw pena bai ri wng nwnng swk sin.Hamata sik nin samakang chu kha pena asapa luka le boi ri wngnwnng dep tawk, koireng tawm te swmnin asapate le wng awmta.Kwi,Vawm,Mwrul,Riti,Sawi Pui rwhau, chimiri bwlam dukhi tor re nin sawt ka wng awm ta. Nu nga nung te nek sawk avar zawng na kwn, khaw khat ka kila nwmwi luka asapa luka atak kuang le avartong ta, wng rwsawna wng dukhi ngwi wng rwril tawk, hanung a ina kir bwlam lampuia arwvak ta, kwsapa khawm ram bita aman dwk hi nwmwi nu rang nupui kilok mi chatwyat val tinin amwlung sung le arwsawn tawk. Hanung ha nwmwi nu rang ngan avalawk tawk.Hanung jaipawr tak nin indawng wng sak tawk. Wng nau ngwi khom parol nika wng chang ta.Ani tui kawla wng leng sin,hanung nika kwn nung wng pa uichok phor pa amana akonga rui le khit nin wng na pek tawk,ulwn mi asana naupang mi ahawl sin.Hanung nika kwn nung,uichok phor pa maniko munika amwlawk tawk,azawn muka wng rut tawk,hama le ani tui kawla wng leng sin.Nika kwn nung korthruk bepari pa tui kawl kawn ava tela ha naupang ngwiyang wng na mu ta.W naupang ngwi nwnghtharo kwi la mi enau ta wng na tiya,wng mi ena,tharo lung tak maniko hi atun hira wi ti zawt achang,hanung kawr thruk bepari pa mwlal khaw twng ase ta.Ha zaw loi ha ram kwn mwlal thar phunang nin amwpawng zaw loi zing achang,hamato sik nin ha kawr thruk bepari ha mwlal rang ava ril tak.Chw tui kawla naupang parawl nika wng awm wng nirang wngna vadonaw tinin avaril tawk. Aril zwu ka le mwlal chu aswinw seno ngwiyang thaw se nin wngna va do nwu tinin wng na rep tawk. Swini seno ngwi chu wng se ta,parawl nika te ngwi tui kola wngleng wngna vamu ta.Hwi naupang te ngwi mwlal nwnghna rwccho,sawi chung hwng lui ywo wng nwnng ti tawk.ulwn mi soi chung luiyang aiti lui thwi khoi mak,hanung arwvak ta raw vatan nin dawn dwrai swm nin lui ket, anau pa rang ati tak raw la vatan ket hai awma. Raw avatan kwlak anaupa bet bet bo bo atikale soi chu zul akhupta,hanung chu anaupa mi soi chung a hai lui ta,adwda ahonga mwlal in twng wngseta.Wng vatung kale soi chung a ta wng chuma rang kwchak ta cheher kwn wngnwnng misung tak,hanung mwlal nwnghtharo kwi mi enwu ati.Wng tharo chu wngmi ena, tharo lung maniko achang,mwlal amunui azata ahwrta.Wng na rwthang tawk atwmi maw mansa sawi chung a nwnghlui, hanakwn swinw seno ngwi wngril tawk naupang mi mansa alui.Hanung chu atakang mwlal aphun tawk,asanu le khawm akai, ani nisri azawn zawn sri, jawi pawr nin wngna kai tawk..

KRISTIAN INSUNGKUA NUN DAN

Laldomthanga Kaipeng (Sirduk)

Chongmaruai

Nupa nun hi paka reng a nanga, ei nupa nun hi, ei sungkua awmka hi a salam le a sialam tiang pan rang paka reng a awl. Hamarinin paka reng ravaksa (careful) tiang nei rang ei ni a nang. Hanchu, nupui pasal tiang khom paka ra-en rang ei ni a nang. Razen tika (Selection) khom paka reng thei rang a nang. Ar' nei chu nika, ninika le kumka, kumnika bo chang maka. Nupa chang rang hi kumtuan le taituan hi a chang. Ei Halam nutaer le pataer ngei an ti sin hima chong "Nupa chu luchuak le samchuak phai rang ra nei rang a nang". Ei rasawn dan ngei, ningsia ei ramu dan ngei le zaipar le aisan tika ei awm dan ngei hi paka reng ra-en rang a nang. Nupa (Kawppui) dingmun hi rae – raet tawnpui rang a nang. Hanchu, rasan a nang huna khom rasan rang le pak rang a nang huna khom rapak tawn rang ei ni a lo nang. Hanchu bo sungkuatin hi rangeina awm thei a ti. A tun lai khawmual ei lo en nung hi sungkua tam tak buaina le taknain ei ni a hual sin a. Hamarinin sungkuatin kristian sungkua ding nghet hi ei ni a nang a. Hanchu bo sungkuatin le khawsak khom rangeina le zaiparna awm thei a ti.

Nupa ei ti hi

Halamin ranei ei ti hi nupa rasiam ei lo ti nung dik mai ati vael, pumkhat an lo chang ta tina khom a chang. English chongin ei let (interpretation) nung hi – flesh and flesh, hanchu bone and bone khom arsuk thei a. Nupui chu pasal a nei mak manin 'nungak' a changa, pasal a nei zo kale 'nu' ei lo ti tak. Hama kadenin pasal khom nupui a nei mak manin 'tangval' ti a changa, nupui a nei zo kale te 'pa' a lo chang ta. Nu le pa chu ranei sai, pumkhat an lo changta rinin nupa ei lo ti tak. Chong ramal (word) khatka bo a lo rale ta. A dang dang awm thei zat chang khai mak. Ei Pathian chongin, "An ruaikin chu taksa pumkhat an lo chang taka, hanchu lunika chang

khai na ngei-a, taksa pumkhat an lo changta" (Mk 10: 8) ei lo en nung, ei lo mu. Hima chong hi paka reng a dik. Hi chong a awmzia tak chu nupa nun munka awm rang a nang ta le awm tinka lungramunkin sinthaw rang a ni a lo nang ta.... tina khom a chang thei a, ei rasial mak nung.

Nupa hi ramak thei khai bo chang maka, sungkua hei le zaipar takin awm ho hi paka reng a nang. Rangei takin awm ho khom hi paka reng a lo nang. Hanchu, ei raet lawm rang chu ei nupa kar nun hi ei sungkua le ei nau ei te khom affect a nei a. Ei nupui (Dawngnu) rang soi a ni ei hem nung, ei nau patung ngei khomin nupui an nei tika an nupui ngei rang soi a ni hem an ti. Ei nun a ta ei nau ei te ngei an lian tika khom ei awm dan an entawn (copy) a lo chang. Ei raet lo karin ei character hi an lo rasei ti hi lo rae ngin lang.

Mi tam tak (senka) chu an nau an te ngei rinin insunga nun sa le entawn rangkin an awm sin. An nupui an sawn (Conversation) dan khom paka reng careful an chang. Hanchu, nu khomin hima hi ei raet lawm rang paka reng a nang. Na nau nupang a character rang le nu a chang tika khom a awm dan rang chu, tuna na awm dan hi nu a chang tika sir rangkin a lung lo rathawk a ti. Pathian chong a awm a, "A nau nupang hi a nu te a pua" (Ezek 16:44) a ti, mi ngei khomin paka sing a ti, a nu le a pa ngan an sate, paka reng sing a ti, la hong ti an ti. Nupa nun a dik mak nung sungkua khom a buai mai sin. Hanchu ei nun rinin ei nau ei te ngei khom an tuar sin. Mi tam tak (Senka) an awm, sungkua sunga nupa kara buaina a awm nung, nupui ngei hi chap chong le het keng an thaw sin. Hima hi paka reng samak. Hima awm dan ngei hi soi ei mang nung, sungkua mualphona hong

tung a ti. Hima hi a ranglamin sim rangkin zai thaw rang ei ni nang. Hamarinin nupa dit tak le zaipar takin awm rangkin rathawk rang ei ni a nang.

1.. Nupa nun zaiparna le aisanna lampui :

Ei ni Halam nam ngei vang paka reng nupa awm dan rasei rang ei ni a lo nang. A nuaia nupa nun zaipar takin awm theina zawm rang a nang senka ngei ka hong tarlang.

1. A rualin maikhu maizing (ningsia) ramu samak. Luka a ning a saet nung, luka chu lo dai rang a nang.
2. Ei in a kang pup a chang mak nungte, ei rawl ring zaka het hi dik mak (Nupa indawng chalo tika).
3. Na nupui/pasal maw a roruatna ngei chu na lungtukkin a changmak khom, a nekin a sa na nei mak nungte zawm rangkin zai thaw mai raw.
4. Nangman bo ravawpuan buaipui lo ta ngin, na nupui/pasal ravaw rangna khom zai thaw rang a nang.
5. Rasel na nuam huna khom, chongkam hei tak le ditna mel ramu ngin ra sei (correction) sin raw.
6. Tianin maw manlai ngin maw na nupui/pasal a sinthaw rasial/ dik lona a awm nung, soi ril rangkin samak.
7. Pathian tinlo chu, na nupui/pasal nekin midang/neinun maw important nei ma raw.
8. Na nupui/pasal chu vawika ngan ni I ditna maw le pakna chong maw ril/ramu lovin ni luttir ma raw.

10. Nar sial (diklo) a awm nung, ngaidam u rangkin na lung khur tir sin ma raw.
11. Na nupui/pasal chu midang le rakhenin a phaklona hi soi ril sin ma raw.
12. Na nupui/pasal a ningsaet theina rang chong mai mai ching sin ma raw.
13. Miriamte soi reng dik zozaimena, hankhom a cha balamin a diklona/armil lona maw adjust mai rangkin a salam tiang rabek rang ei ni a nang.
14. Nupui/pasal te sawmoi hi ei awm dan mitlut lo bikbak ei awm sina, an ril a awm nung, a ranglamin rasiaw rangkin ham zai thaw rang ei ni a nang. Hankhom changsalang, razirpui le thisena razirpui(Nupa rui) mizia hi sim rang paka reng a tak, ha ngeite hi rae-raetpui tawn rang ei ni a nang.
15. Na nupui/pasal rang soi rasel ma raw mi kiana.
16. Na nupui/pasal ro ril sin ma raw na champui ngei kiana.
17. Rualui nei le rathik hi samak.

2. Sungkua dingmun :

1. Sungkua sum dingmun hi nupa kara bo ril rang a sa. Ei nau ngei khawmual ro an raet huna khom, senka a ni ril a sa.
2. Ei ina, ei unau ei bila an awm nung khom, an kiana ngei le ei awmpui (housemaid) ngei kiana khom sungkua sum dingmun hi ril reng ril rang nang mak. Tha hektiawng pawisa besi nei khai men, soi ei ril nung hi samak. Mi ngei (unau/awmpui/ midang) ei ni an I mu dan ar' niam

- thei a. Hanchu ei kiana security feeling an nei ngei hi lo kawm a ti.
3. Ei pasal (Dawngpa) nu le pa ngeile dawng ei sak nung vang, ei pawisa manage dana a ip a thup awm lovin transparency awm rang a nang. Betawn/law nei ngei khom, phet submit a chang mak khomin ei pasal nu le pa ngei kiana sadimkin ril a sa. Hamazaka a ni na ril a ta khom, an raet thei mak nungte it's up to them.
 4. Nupa kara ro hi a sialam tiang reng reng ril samak, ei awmpui ngei kiana. Midang ngei kiana khom nupa ro rasel samak. Sinthawna muna khom ei insungkua ro hi expose lo rangkin a sa.
 5. Ei life hi mi ngei kiana mai mai expose samak. A chunungte mi ngei ei ni an mudan ar' niam thei a.
 6. Ei own family chang lo chu, mi family affairs – a buai lo rang le interfere nei lo hi a sa. Mi nupa inkara ro ngei, nungak/tangval radit ro ngei, mi sungkua ro ngei hi interfere samak. Ei interfere a chang nung, ei own sungkua khom affect a nei thei ti ha rae rang a nang.
 7. Miriam tuka reng mimal freedom ei nei phet ti ha lo rae ngin lang a. Hamarinin mi ravaw dan le an sungkua an enkawl dan ngei te hi a ni pun reng reng samak. An nuam nuam dan awm ngei rasae. It's their world
 8. Mi hi, sawmoi sawmoi te, ei kiana midang rang an lunghei lona ei ni an ril pek chang a awm sin a. Hamatika ar' ngai pu khom lo thei a nang, “Aw, a chang mawti ngin sadimkin lo sam pek raw. Hankhom comment pass hi chu lo thaw ma raw, san (advice le suggestion) nang a zawng mak nungte.
 9. Tha tin Magazine ngan rachaw a sa. Good Housekeeping / women's Era / Savvy / Prevention / Cosmopolitan / Society etc Hima sunga hi rasei lawm sa sa a awm a, insung enkawl dan ngei, decorate dan ngei tam tak a awm. Lekhabu pawre lo ngeite an raetna le an theina chu limit an nei a. Ei nau ei te ngei a ni ruai rang khom hi, subject dang dang rae rang a nang (Awm dan sak dan thei rang a nang tina).
 10. Khawmual rahel dan unazaikin khom hi paka en rang le rae rang ei ni a lo nang. News ngei hi en rangkin omit rang nang mak. Khawmuala ro hi rae rangkin rathawk rang a nang. Himate, nau buk chungin reng News chu en thei a changa. Khawmual hi paka reng advance tiang a pan ta. Hamarinin tam tak update rang ei ni a lo nang Simple housewife ei chang den, tam tak subject rae sin men a. Hamarinin ei in update a chang nung hi self – confidence ei nei thei.
 11. Nu sinthaw rat hi ei insungkua khom paka a hei le arthiang thei a chang a. Insungkhur khom hi nu in organize a thei nung, paka reng a hei thei a. Himaginkin ei thaw thei nung vang, self – confidence khom nei rei tia. Hanchu ei pasal ngei khom respect ei ni thaw an ti.
- 3. Sungkua-a nu mawphurna :** Kristian nusa chu Pathian chong hi dik takin a zawm a. Hanchu vawinoka Pathian chung a khom ar'ngat a. Amachemin hima chong hi a zawm phawt a, hanchu a nau ngei rang a ni arsei tir sin. A thei zaka dikna le khiam awmin Pathian chong a zawm a, vawinoka hima chongin hi a ni zawm tir rangkin a nau ngei rang a ni a ruai sin. Rualtang kawm dan khom rakim (careful)

rangkin a nau ngei rang a ni arsei sin. Hanchu, a nau ngei awm salo khom thup rangkin zai thaw mak. Hanchu, vawinoka mi nau ngei rang khom dawsa a ni pe rangkin rathawk mak. A nau ngei kiana khom an unau salo le siancham salo hi a ni rae tir sin mak. A nau ngei rinin khawsunga le khaw bunga khom buaina siam mak. Nusa chu a nau ngei lungawina rang milak ril reng ril sin mak. Im ei ti nungte, chong dikkin a ni ruai rang I nuam rinin (Proverb 22:6). Nau ngei khom nu raseina chu an tar taeka an zawm a, hanchu nu raseina ngei hi ranil reng ranil khai mei. Hanchu, a nau ngei bo enkawl rang chang maka, a pasal le insungkhur khom enkawl rangkin mawphurna lian tak a nei a. Ei Baibula khom nu chung chang tam tak ar'khen a. Pathian himaginkin ar'khen, “Nu sa chu rangkachak nekin an value a awm’ a ti. Hamarinin nu nun sa chu sungkuatin hi zaiparna le aisanna khom soi reng a awm. Baibul bung le chang tam tak arkhen, seka lo en rei ti a nuaia ki hong tarlang ngei :

(Proverb 18:22; 19:14 , Roman 7:1-3 Etc). Nu ngei hi Baibul rathiang a ta tam tak awm sak dan rasei lawm a awm.

Hankhom changsalang, a tunlai Christian nu senka ngei hi Pathian chongkin awm khai bakmeia. Nu tam tak hi a ni reng khalotiang nung dawkan rachuk le bazaar leng a ni ei mu thei. Zansim taeka khom an awm. Zan inkhawm khom rae khai mei. Sadimkin an nau le an dawngpa ngeile awmna hun reng rape khai mei kaden a lang. An rapek, hankhom a kawm tina. Hanchu nau le sungkua enkawl na hun reng nei khai bakmei a. Hima hi dik mak le en rahei mak tinin rabek rang ei ni a nang. Ei nungchang le awm dan a dik mak nung, sungkua le khawsak sunga ramingsiatna, buaina le mualphona a hong tung thei. Hima nun dan hi Christian raming rasiattirna a chang a. Ei awm a

chang nung, a ranglamin simna, rasirna le rasiamna nei rang ei ni a lo nang. Nu hi insungkua enrahei saek rangkin a khawsak sunga mawphurna lian tak a nei. Christian nu awm dan paka reng rasei rang ei ni a lo nang. Hanchu bo ei sungkua-a ngei hi zaiparna le aisanna awm thei a ti. Hong ro nu ngei Christian sungkua tungding rei ti ...

4. Sungkua-a pa mawphurna :

Pathian roruat dan hi chu nupa le sungkua-a pa mawphurna chu ratha lam le taksa lama a insungkua ngei rang a ni kairuai le enkawl a chang. Insungkua-a te pa ngan tak chu chong nang chem le a lian chem a chang. Hanchu Baibul chang tam taka sungkua-a pa hi a lian chemna le chong neina ro tam tak a ril khom lo changsalang ar'mil tho ti ha a chang.

Genesis bung 2 – a nei nun siam ro hi lo en rei ti. Pathian in pasal (man) chung a sungkua-a ulian chem mawphurna arlang ei lo mu thei. Baibul bung le chang tam tak arsui, seka lo en rei ti a nuaia ki hong tarlang ngei : (Genesis 2:15; 3:17-19; I Timothea 5:8 ; hanchu I Petera 3:7, Ephesians 6:4 etc). Ei nau le sungkua ngei rang hi Pathian chongle a ni ruai rang a nang. Hima hi Lalpa Pathian chong mak a chang.

A tunlai senka Christian pa arti ngei khom hi sungkua-a an mawphurna hi tuktir sin meia. An sinthawna a ta insunga kir lo ta ngin direct dawkana maw bazaara maw an pan sin. I reng thaw rang an nei mak khom an se. Sen senka vang zansima zu ruiin insunga an lut a. Senka khom zansima, lamtangdunga la sak in le a hetin kal an hong chawi sina. A tinka chong le la khom an thei kaden a pua

ta. Paka reng jegarai a awm. Hanchu insungka an tung kale khom sungkua buaina an siam sin. Zansima an rahau reng chekka/chekchul tak an I thaw. An in kawla dawngsak ngei khom an in ramu arhal ta. An sungkua mi ngeile khom mungkin bu ne thei sin meia. Insungkua senka khom ei awm thei bu kang rangkin sai awm mak, a nupuiin a pasal rang a ngak sai hong chawi a ti tinin. A dawngpa insungka a hong lut kale chawli le kut rawngin a hong. Insungkua mi ngei chu bucham ngekin zalmun awmna tiang pan rang a ni a huam. Hambo chang maka, zan inkhawm le sungkua chongchaina hun khom awm khai maka. Hanchu, **Krismas le Kumthar** nia khom inkhawm lo ta ngin zu zuarna muna te a ni ei mu thei. Hanchu, vawinoka krismas le kum thar bunek huna khom zu ruiin bu ne rangkin bukhenga hong kawp an ti. Zak le chit reng awm khai maka an chungka. Hima hi dik mak le en rahei mak tinin rabek rang ei ni a nang. Hanchu, senka khom miriam ei awm, Krismas le Kumthar nia bu le an er rangkin zu a awm mak nung a er rangkin rathawk mei. Hima nun dan hi Christian raming rasiattirna a chang a. Ei nungchang le awm dan a dik mak nung, sungkua le khawsak sunga ramingsiatna, buaina le mualphona a hong tung thei. Ei awm a chang nung, a ranglamin rasirna, simna le rasiamna nei rang ei ni a lo nang. Hong ro pa ngei khom Christian sungkua siam rei ti. Christian sungkua ei siam thei nung aisanna le zaiparna hong tung a ti. Hanchu, khawsak le kodang mi ngei khom hi ei ni an mu dan rasang a ti.....

5. Naupang/rualthar ngei mawphurna

Naupang ngei khom hi nupa mawphurna an nei kadenin mawphurna lian tak an nei ti ha rae ngin lang. Hina naupang ngei ti hi ei nau

tangval le nungak ngei khom arhuam. Baibul bung le chang tam tak lo en rei ti a nuaia ki hong tarlang ngei :

(Ephesian 6:1-3, Exodus 20:12) Nupa sinthaw san rang a nang nung san rang a nang. Ei chong dan ngei le ei sak dan ngei, hanchu ei awm dan ngei khom paka reng rakim rang ei ni a nang. Hanchu, ei ruatang le champui munka ngeile ei awm huna khom lungrasimkarkin awm rang a nang. Ei ni naupang ngei hi ei awm dan a sat mak nung vang, sungkua le nupa chungka mualphona a hong tung thei tin rae ngin lang paka sa a ti. Hamrinin ei Pathianin hima chong a khit, “Nupa chong rangai/chongdon chu a nun dan hei pek a ti, hanchu khawmual chungka khom a dam sawt a ti” tiin ei rae. Hima chong hi paka a dik. Im ei ti nungte, ei nu le pa ngei chu barneng chungka te ei pathian te an chang. A tunlai khawmual arher dan ei lo en nung vang, ei lo mu thei. Christian naupang tam takin Sunday school, Pathiannia inkhawm le sikul kai/se khom awm khai bakmen ei ti thei a. A tunlai naupang tam tak hi Pathian chong le nupa chong rangai/chongdon awm khai bakmaka. Hamarinin maw sualna lampui tiang ei pan ta a ni reng. A tunlai naupang ngei vang hi **drug addict, denrite zut, cigarette/biri zut, khaini muam le zu ruiin** tam tak khawlaia le lamtangdunga an awm ti a ni ei mu thei ei khawsak sunga. Hanchu, a hun lo takin rualthar/thalai tam tak ngei hi hima khawmual a ta kumtuan rama se rang a ni a huam sin. An nun mangdan hi

paka reng rangaisia mu a ni a awm. Hanchu, **Krismas le Kumthar** nia khom inkhawm lo ta ngin zu zuarna muna te a ni ei mu thei. Hanchu, vawinoka krismas le kumthar bunek huna khom zu ruiin bu ne rangkin bukhenga hong kawp an ti. Zak le chit reng nei khai meia. Hanchu a hun lo takin nupui pura ngei khom an nei a. Hima hi nupa le sungkua mualphona a chang. Sungkua le nupa bo chang maka, khawsak le kodang khom mualphona a tung thei. Ei ni naupang ngei khom hi insungkua, khawsak le kodang chung a mawphurna tam tak ei nei ti ha rae ngin lang paka reng sati. A tu chung a maw mawphurna ki nei ti khom ha rabekna nei ngin lang. Nam, khawsak, kodang le ram tungding/ siam rang chu rualthar/thalai kut chung a te arngat a. Ei ni naupang ngei hi ei sat mak nung, ei khawsak khom sathei ni ni. Ei nam le khawsak sat rangna chu ei kiana te a awm ti ha rae rang a nang. Ei Halam nam sunga khom pawl lian tak tak ei nei pheta, a bik takin **Kaipeng nam sunga lo en rei ti, YKA hi pawl lian chem le a rat chem a changa. Hina im ki I ti nuam tak chu, YKA chu rualthar pawl I chang rinin, manlai tuilai tika le nam ra bum tika khom ei ni rualthar ngei hi sinthaw masa rangkin rathawk rang a nang (social work & cultural meet). Hima hi rualthar tianga ta mawphurna lian chem ei nei. Hong ro rualthar pawl ngei rabekna salam tiang pan rei ti**

6. Pathiannia ser le a dang ni khom ser a nang huna etc.

Pathian siam awmka chu Pathianni hi ra'ngam rang ei ni a nang. Vanrama ngei khom Pathianni le a dang ni khom ser a nang huna an ser sin a. Kristian ngeite pathianni chu inkhawm nget rang ei ni a lo nang ti ha rae rang a nang. **Pathianni bo chang maka, a dang ni khom ser rang a nang, entirna – Krismas ni, Kumthar ni, Palm Sunday ni, Good Friday ni etc.** Christian ei rati nungte hima ni ngei hi chu ser nget rang ei ni a lo nang (obligatory). Mi sen senka vang, baptisma a lak ni bo girja-ina ei mu thei a.

Hanata inkhawm se lo, ar'nei tika te girja-in mel a la mu nawk a. A tunlai khawmual a inher danin te, Christian ranei dan ngan paka reng a standard. Hamarinin maw non – Christian ngei khom an ranei ni tawka baptisma lain kodang danin ranei a chang. Pathian hi matawna satir lo ta ngin, standard te an um sin a. Hanchu, vawinoka ar'nei ni ata girja senawk khai tarekmaka. A thi ni tawka Christian tin ei la rae thei a. Im ei ti nung Christian raphum dan te I standard rinin. A thi rang tawnin chong a mak, kei phum ro tinin. Kodang ruaipu ngei khom paka reng rachawp titkin le buaina tawng rang a ni a huam ta sin. Rathangna khata a lo awm ta sin (?) I kodanga maw I lut, ti ha rozekna lian tak a lo awm ta. Hanchu a tu maw phum a ti, tinin rasawna a awm nawk tarek. Hima khawmuala ngan a rozekin a awm ta nungte, vanrama khom a rozekna nei chang a ti. Ei ratha rinin paka reng chichai a awm. Pathian chong makkin ei awm mak nungte, a rama kumtuan le taituana a bila awm thei na men. Inkhawm hong ro a ni ei ti tiang kana, lo se ro, vanrama nan se tika nan ke hong ratul tit kan ti an ti sin a. Chong bola le thuzer tawka an ril. An rinin paka reng rangaisiapui a ni a awm. Mi sen senka vang, mi dawkana le bazaara te lekhate radaiin an rabum. Hanchu mi senka zu in rangkin zu zuarna muna te an pan. Inkhawm rangkin ramangte phan mei chu. Ni dang nekkhin Pathianni tawka a ni archawp le arpawl lek ti ta a pua. Hanchu Pathianni tawka hostel nau pan an rathawk inkhawm rathawk lo ta ngin. Second Saturday ni ha naupang panni (visiting day) a chang. Hun an nei khom se mei. Damlo a

chang nungte, chong dang lo chang khalang. Hamate pawm a chang (General exceptional). Mi sen senka vang, hama ni tawka nga le ai man an se. Hambo changmaka party rabum maw, thing la, tuai la, ralawm, sangbilchuan, lovat, sikar, thing/rua tan etc. le a dang dang zal an sawng lek inkhawm nekkin. Im ti rei ti unau le suapui ngei Mathew 6:33 na ei lo mu, Pathian a ram le a singna zawng masa lo ta ngin te, jaenggin maw singna le varna mu thei rei tia. Ei Lalpa chu borpuma a chang a. A chongkin ei awm nungte sarapsa ei ni pe a ti. Ei Pathian a ti nawka himaginkin (Isaia 60:12 na) “Kei arsin/rae lo mi/nam chu hima khawmuala nam raniem chem le mi ke nuaia a ni saek ki ti”, a ti. A awm zia tak chu mi ngei ei ni tem an tia hanchu singna le varna tiang pan na mena. Hima khawmual ata khom ei rapai (perish) thei ti ha rae ngin lang. Paka reng chichai a awm. Hanchu, sawmapakhat (one ten) khom pe nget rangkin ei ni a kuk. A dawngnu inkhawm a se nung a dawngpa se khai rek mak, a pasal inkhawm a se nung a nupui se khai rek mak; hanchu an nau ngei inkhawm an se nung an nu le pa ngei se khai rek mei, an nu le pa ngei inkhawm an se nung an nau ngei Sunday Sikul rathawk khai rek mei. Himaginkin sungkua tam tak ei awm. Arminga christiante ei chang po a..... Pathian rae ro a ni ei ti tiang kana, Pathian te atu maw rae maka, phet reng ei rae an ti sin a. Hina im ei Pathian a ti nawka, lo en rei ti – John 14:15, 23-24 “Atu kareng kei a di khawkte, ka chong le la ngei zawm/

don nan tia”. Hong ro unau ngei Pathian kiana ngaidam u rei ti. Thaw! Ei sualna ata ngei rasirna nei rei ti.....

7. Insungkua-a buaina/ramakna san :

Christian dana nupa ar'nei sai ngei khom hi ramak (divorce) rang a ni a huam sina. Ima ei ti nung, a san (reasons) tam tak a awm. Christian danin ranei a chang nung, nupa chu ramak thei khai reng chang maka. Christian danin bo chang maka, nam danin (Customary law) khom phal chang maka. Hima dan hi chu phet reng ei rae, ar'nei chu thi taeka le luchuak le samchuak raphai tawn rangkin a chang. Hankhom changsalang, ramak rang hial a ni a huam. Nau an nei ta rak, hankhom an ramak. Ramak ti hi chu chongkam sa lo tak a chang. Hanchu Christian sungkua khom tam tak buaina a awm. Im ei ti nung te, Christian sungkua nun dankin reng ei I awm khai mak rinin. Insungkua –a buaina le ramakna san tam tak a awm a. Phette ril zo zaiti le sui zo zaiti chang maka. Hankhom changsalang, a tangpuiin lo en rei ti. A chung a chong point 1 le 2 na ki hong tarlang ngei ha - nupa nun zaiparna le aisanna lampui le sungkua dingmun ei lo zawm mak rinin sungkua buaina le ramakna tam tak ei ni a hong tung sin a. Hanchu arrange marriage ngei khom hi achamaknung ramakna tam tak a awm. Dan kinte hima ranei pawm thei chang maka (void/voidable). Pastor sungkua le missionary sungkua ngei khom hi tam tak buaina le ramakna a ni a hong tung sin a. Hanchu, Christian sunga pawl (congregation) dang dang ei lo awm a,

entirna father, sister bishop etc. ngei khom buaina le takna an nei sin. Sen senka vang ceiling fana te an ra-awk (suicide) rak an ti sin. News -a ngei ei en nung vang, rothar tam tak ei lo rae thei. Sungkua ramil lo le bawnelo chu paka reng a taka. Christian ranei dan hi **SACRAMENT** a chang a. Sacrament chongkam I hong razir dan te **SACRED** a ta a chang a. Ei chongin ei let nungte, himaginkin chang a ti – “ser maw, Pathian kiana ralan maw, rathiangkin arlan etc Pathian ina”. Ranei hi **CIVIL CONTRACT** chang thei ni ni. A tunlai ranei dan hi chu sacrament maw le civil contract maw, arpawl tita. Paka reng a ni thek thei rang a tak. Im ei ti nungte, **CUSTOMARY LAW LE JUDICIAL COURT** khomin ramak (Divorce) theina dan i awm rinin. Hankhom changsalang, thaw atun ata nupa lung le ei michang rae-raet tawnpui rangkin zai thaw rei ti. Ei matawn tiang varna le singna rangkin rathawk rei ti. Thaw unau ngei! Pathian ram le a singna hi zawng masa rei ti. Hanchu bo sungkua buaina le ramakna awm khai ni ni. Hanchu singna le varna khom man rei ti.

Lekha Pore wi

R.K. Molsom

Lekha pore wi,lekha rws w i ^ (2)

Wi ni mun ka lekha pore wi o,o...

Wini munka lekha rws w i.

1.Thwi na singna sangna rwbulang ^ (2)

Thwina singna varna rwbulang.

2.Nw nau nwte lekha rws w i o ^ (2)

Lekha pore sadim rws w i o.

3.Lekha thwinin mirsang changang ^ (2)

Lekha thwinin minwi swl changang.

ZING ARA KHUONG

Debthang Halam

Zing ar a khuong ze

Zing khuo a var ze

Par a par ze

Suolam simni a suok ze

Inkhawi ta ro

Inthawi ta ro

Inmu inchuk khai naw raw

Lekha inchu hong ta raw

Atun lekha a pawre rang

Mu rang a thiem ze

Lekha a thei rang

Nangtuka va thei naw mini

Ei thiempu-in

Mi hem zai a ti

Na Khawsak rinin sinsa maw ni thaw ta?

Lalremruata Kaipeng

Khawmuala na sin leh nar pawl lai tak khawm chang salang, hima hi nar bek sin maw? Na dam lai lai na nam rinin i maw ni thaw ta? Na khawsak rinin sinsa maw ni thaw ta? Na nam rinin sinsa maw sinsa salo maw ni lo thaw, rabek na maw ni nei ta? Rabekna na nei mak nung atun rabek inlang na khawsak rinin sinsa thaw rangkin zai thaw raw.

Na sinthaw awmka ngei a phut ata atun tenkin rabek nginglang. Hanchu i sin maw ni thaw sin. I Miriam maw ni chang, i nam maw ni chang, i khawsak maw ni awm, a tu rinin maw sin ngei ni thaw sin tiin nar bek sin ta maw? Na michang hi i maw? Lovat mi ni chang thei, Khet thaw mi ni chang thei, School master, College lecturer, Professor khawm ni chang thei, Sorkar office-a sinthaw mi khawm ni chang thei, school, college, university rasei lai khawm ni chang thei, sumdawngmi khawm ni chang thei, hanchu, in sunga sinthaw mai mai mi khawm ni chang thei. Na michang hi rae rang nang a nang. Atu maw ni chang? a tu nam maw ni chang, na michang hi a sa maw sa mak maw. Thuk takin rabekna nei raw. Na rabek zo kale hawng rae thei ni ti.

Tamtak in ei sin thaw bo ei lu ei phum a. Kei ar chawp thaw thei ni ning. Sinthaw rang ki nei thaw thei ni ning. Nani ngei lo thaw ro ei lo ti sin, ei nam rinin zai thaw rang hun lak ka ngan lo pe thei men. Hama ngei hi nam rinin sin salo a hawng chang tiin lo rabek khai mak men. Nama kaden , kei khawm hun nei ming na ni ngei lo thaw ro hawng ti ngei khalang, atu maw? Sinsa thaw ta ti nam rinin. Kei khawm paka kei ar chawp ka ti nung te, a tu maw sinsa thaw ta ti, nar bek maw? Lovat mi a lo vat bo zai a

thaw tak, master mi khawm a sikul se bo ar bek nung, lecturer khawm, professor khawm, hanchu a dang ngei khawm, ei rina sin bo zai ei thaw nung te, a tu reng ei nam rinin sinsa a thaw rang awm khai men.

Na nam rinin ni nang chem tiin rabekna thuk nei raw. Sinsa thaw rangkin na lungsunga rabekin awm raw. Ka nam rinin i sinsa maw thaw ki ti. Ka nam radawm tir rangna im thaw ki ti. Rathuar rangna im thaw ki ti, tiin rabekna nei inlang paka sa a ti. Sen sen kate ei nam rang paka ei rasel ei pun sin. Na nin den na rasel nungte paka reng jakgarai a awm. Hama rinin ei nam rang rasel leh pun rathul, ei nam rang pak thei rangna sinsa thaw rang ei ni a nang. Mi entirna chang rangkin zai thaw inlang. Einin ei sin bo lung tir lo ta, khawsak rinin laka ngan thaw inlang. I reng thaw rang na nei mak tika ngei, mi damlo ngei, ruan rang ani i nang ngei kiana maw se nging ruan rangkin lung ni nei reng na khawsak rinin sinsa khatka a chang tin rabek raw. Mi chungsa sinsa na thaw nung na lung jaka maw hei ati. Ani reng na sin ni thaw nekin na lung hei ati. Rasin raw na khiam mak nung. Sinsa na thaw nung lungvarna nei ni ti.

Hama rinin, sinsa a tam jaka thaw thei rangkin, atun ata rabekna nei inlang, khawsak rinin dep sinsa a thaw lo ngei khawm thaw rangkin, rabekna sa putin, lung raniem takin sin hi thaw thei inlang paka sa ati. Hanchu, nikana sinsa na thaw zo kale Parsen en rahei jak kaden na Mel en rahei ati.

HALAM CHONG LE LA RAKHEN

Pu Neikhiamlal Kaipeng & Pi Sarsatilokhi Kaipeng

Tianin(manlai) hima a nuaia chong le la ngei an rakhen sin ei nutaer pataer le pipu ngei. A tuna thangthar ngei hi tam tak hong rae khai men, hamarinin kan I hong sui. Hankhom changsalang kan I sui ngei hi senka a chong le a la armil lo khom tam tak a awm thei a, hamarinin a masachem reng a pawre ngei kiana ngaidam nang ni kan hong u. A dik lona nan raet nan thei a awm nung, lungkham takin hong dik tir ro, hanchu kei ni nan ralen thei nung vang, paka reng nan chung a pham kan t.

1. Nupa chongrangailo/chongdonlo thamawk zing.
= Lungzing tiang le takna (buaina) nei ni ti. Hanchu, zaiparna lampui reng awm khai ni ni, khawmual sia sik te zek zuk ni ti tina
2. Nar niam ramak nung kel nang bak/ban a ti, hanchu nar sang ramak tiang khom thaivua nang khiak a ti.
= A tinka ro reng nar niam ramak nung mi ngei esel nang mu an ti, hanchu vawinoka awm lian le sak lian na thaw ramak khom mi ngei le bawne nake ti na a lo chang
3. Naupatung/nukhat luka a nei a tak, nawmdal dalka a pel a tak.
= Naupatung/nukhat luka bo a nei ngei ani a awmpui a tak, hanchu an murji le lungkawi khom paka reng an lo nei tina
4. Rama thochuangmara ar'bul den a chul.
= Leng raw, hankhom nupa ina den zawkthei lovin hong kir ni ti. Rozekna a awm khom nupa bante a tum nang zek pui a ti. Nupa den mawphurna ti na.
5. Kawrbal- a atui, tui zomak, vaibal-a atui, tui zomak.
= Na nu na pa tinlo chu lungbirna reng awm mak. Ar'nelna le lungbirna chu nupa den an chang..
6. Va – ak a zuang, phul a zui.
= Nar'zul zek zuk le ni zui zek zuk tina
7. Vawkbu bela ta sariak um nang ka thaw.
= Mi nanglo nang ki nang tir. A di reng nang awm khai mei, hankhom nang ki nang tir ta put
8. Agana purun.
= Naukhat chu a ni an base, hanchu a ni reng di mei tianin te
9. Zuanu zuapa midit replo senggia.
= Nupa ditte pun rang nangmak, replo tareng sin a thaw thei
10. Sarai midit umpui doka
= Rikhua a nei , a duai, mang samak, tui um salo kaden.....
11. Rala khausir muna khawngchaw.
= Varala tate kei nidi , kei namu kelte kei di khai make.(khausir ei vanai nung samak, khawngchaw ei vanai nung asa.
12. Nakhawng dumpuan rang rinlo.
= Asara samak, khiam awm mak, kata changmak..
13. Saktinliana muzu hem.
= Na ngak zo nungte sa niti
14. Kei chi ral tong.
= Ni chit mi tong niti.....
15. Vanduai sena sazuk thi a tho-
= Na van a duai nung, sazuk a thi a ta, lo tho ati.....
16. Zardona deng thei tui.

- = Na theina na mang mak nung a tong.....
17. Mi nung mi ram dai kawt khar.
= Mi nung se ma raw, nang be an ti.....
18. Akeipa mual sarikka a se khom a zia tha thei mak.
= Hankhom ei awm dante hangga reng rapher thei mak.....
19. Aduai satun tam.
= Veika zawk thaw rang chang mak.....
20. Abe bo ta maw tho a kawp
= Ro awm lo ta hangga reng, ro cho thei mak.....
21. Mi nun ramu sukawl bet.
= Mi an thaw tutu reng thaw rang nang mak.
22. Simbu pa chawkar zarin , monaipa rangkachak a man.
= Mi ngei sinthaw zarin , senkate an mai a lo awm.....
23. A pal a hei taiting, a sir a hei del dawk.
= Amasa chem te kei ni di, a tun te zai kei thaw khai make. Hanchu, a mai awm lo mi te ziak reng an der
24. An di lunga chong san, piala siktui nekin a dai.
= A dit pa/nu chong I dai pek ramak rinin tuidaile te arkhen tak
25. Na tual maia dit lam kung an phun.
= Paka reng a dit pa/nu rang I dit ramak rinin, na bungtanga ditna kung maw an phun
26. Na zuanu indra a lak Karin dorakhaw lam chum rei ti.
= Nupa rae lo Karin maw inrakil lam chum rei ti (Nungak le tangval chong).
27. Andi lunga sungina mengkel kual ki ti.
= A dit pa ina a se tika inrakil sung a ti I dit ramak (a suak nuam khai mak)..
28. Nasak ruang nilni batcha tak.
= Enthum tuk a chang. Paka reng a mel a sata
29. A changban mawt lawng zai tuai tak, hanchu na sawrmai kasmarluan sai tak.
= A mel I sat ramak reng a mai reng hi sen ir tak (A kut le a ke dawtpap a sa).
30. Mi rakuang liakzat. = Nau riang nau sara, a vai a ril (bune ti nei mak)
31. Mi in kawt kaizat.
= Nau riang te mi ina do do a lut
32. Phei rato zat.= In sung reng del mak, do do a leng.
33. Mi bawi zat.= Mi ina te a rat a tinka sinthaw reng, a insunga te rat mak (a duai/ arpem).....
34. Naitin ki sur keia thainute.
= Keima nupangnute ka lungsunga ki chap, a tu reng kei rae mako (A lung I nat ramak)
35. Singmit sam sar a zung.= Ka mit rathi a zung...
36. Salung sunga kabising kal maw an rae.
= Ka lung sunga karbekna maw an rae.
37. Liandanga tuipui zawlranga ardan ta.
= Mi sarte ka sar ti thei mena, mi dawngnu te ka dawngnu ei ti thei a (A nupui le tuipui a ni ardanta, nawka reng ratawng khai na ngei)
38. Naupang pham le chemte khiak te keina thaw tak aw an di lunga keia thainu.
= Pasal hi nupang rang a va u zo kale, vawinoka a khir noktak (zuarthangte khirna).....
39. Va-ak mulbo rawngthei nang a bawm.

- = Pasa dang nang an en tate, keimate hong leng (em) thei khai ming – hong rangan ki nuam.....
40. Ei ruaika chongsan bata dawn a rel.
= An ruaika (pasal le nupang) chong rakhitsai arpeatta – im ei ti nung a dang dang an nei ta tina
41. Maurua kuangkin thang' ar hong zawi raw.
= Rua kuangkin hong zawi raw, kei ni matate (ra'ngaisia chong – mithi huna)
42. Keia thaipa/thainu te narming chingin senglei bita ben ki ti.
= Keina namak tak (ra'ngaisia chong – mithi huna), raneng I ben.....
43. Ka chun singa thakuak raivawn kei a chawi laiin hanggin tinin rae nginlang siktui relkin rel ki ti keia thainu te.
= Ka nu phungsunga ka awm lai ngin hanggin ka tawng rang tin lo rae inlang tui bila lan ki ti.....
44. Ka chin zaituai, panruang tho raw keia thainute daksar keia het rang a bota, tusuana chang ban a kai rang a bota..
= A naunu a thi ta nungte – a taksa rang tho raw I tina. Unu ti rang a het rang awm khai mei
45. Thainu lunga sinsam a rel rang a bo ta.
= Chuansin rang awm khai mei tina ..
46. Mulo bazara te ni seta.
= Khawmuala nang mu khai na men, a thi ta tina
47. Keia thainu te hima khawmual chung a thamawk kei a zing pek ta hep hup, le ngai tin surkin ki sur ta. Hanchu singmit samsar a zung ta keia thainu te.
= Ra'ngaisia chung a mitrathi zungin a ni reng la sakin ki chap.....
48. Thi uai na sam nadina, na sungina kel rual hong rae to rae sae. Hanchu na daba bisip sep hong par rae sae, le na sungina zozam hong par rae sae.
= A ditnu rang I leuna, a ditnu a thi zokale atu reng awm khai mei, (bawkama a chuak ta in rawngte)
49. Andi lunga na chun singa le na zua rama, ka sungina chongtin biang diap rang, kal chem a ni hong chawi tir raw.
= Chongrathang a ni hong dep raw kei na dit nungte (na nu le na pa hanchu ka nu le ka pa rasawn bak rang a nang – nungak chong).....
50. Bizei chawndan rela kei ni sul rek.
= Kei ni khir rek
51. Raprakel ka hong ratul ta.= Nang ki hong u ta
52. Hang dak nau. = Nu mei le pa mei nau (nunga nau ngei) ..
53. Ka rim hi thingsaphu nekin a nam keia thaipa te.
= Keima miriampa te kei a di reng awm mei (nauriang le nausara te)
54. Ei maurua razik bangbul te ki chang keia thaipa te.
= Keia base taitak (Keia lawp rang reng awm khai mei).
55. Andi lunga lamtang tuaiterette chang ma raw, ning dawngram dawn-an nang ra kuai a ti.
= Nungakte (A thuarthar) chang ma raw, tangval bura nang hong u an ti (u lian nei rang nang ra suk a ti)
56. Nupa insungkhura soi arngaw le arkhal a awm nung, miruak suak a ti.
= Insung ata mithi awm an ti (sungkua sunga luka khawk vanduai chung a chul a ti....
57. A rae le a thei ngei bila se raw.
= Nang vavai nini sena awmna

58. Thingpui razina thing te a lian.
= Nupa ngei sumpuan nei lo ta maw, an nau ngei nei thei an tia (Nupa razina te an awm) ...
59. Rukhuka napzel chi raw.
= Naupang a chang karkate I reng rae mak, hankhom a lian tika te mi ngei nekin maw a nei a pawm rang...
60. Kawng taeka ui tang chima raw.
= A nupa I neite chi ma raw , dawng a sak tika te bakti reng nei ni ni (riang a ti) .
61. Mi razina te e raw, hankhom mi razina te chong ma raw.
= A ip a thup nei ma raw, chong le la rek ril raw..
62. Aikuangpa senchurkin ni nuam.
= Lau lau reng changtir rang ni nuam.
63. Paithawkawra roruat pawl mei hal.
= Ni nuam reng a tawikabo (ro ni zekkar kabo zal ni sawng).....
64. A tu sarai maw.= A tu nau maw.
65. Ngaleng tuithar pham.
= Ni pham reng a tawikabo.
66. A kung (arbul) den serae sae.
= An I tui mak rinin a kung den pan rae sae (A tawng) tina
67. Se le hong thaw raw.
= Lin lin honghar raw
68. Na kut chung a lengser bana.
= Namurzi khaw tak (Na thaw lam khawk tak)
69. Namur hei le na bau hei.
= Na chong heile reng ni man
70. A sung muzu ek, a pen rangkachak.
= A lung rabek samak, a chong bo a thum (a hei)
71. Raheika ramanka.
= An bawneta thap a tinka ro reng
72. Razibote na sena khawk im man ni tia.
= Na chong le na la hei lo tate man nake..
73. A thinnau a ruanau.
= Nam sa (Nupa chong rangai zat).
74. Bawbal le tengter nau.
= Chong rangai lo nau
75. Bu bak tong.= I reng thei mak
76. Awmzia reng man mak.
= Awm dan reng thei mak
77. Baurakhal tak. =
Chong tam (paka reng chong nei)
78. Ek a tam ramak khom vawk bakzo mak.
= chong le la a tam ramak khom, ei rangai tuizozai mak, (rothap a tam nung, zekzozai men)
79. Khawpui thina ruirual taengka bo.
= Lungramunkin ei awm nung, a tu reng ei ni ngawk mei (Chong le la khatka ei awm nung, a tu reng ei ni nge thei mei)
80. Mithing sakzarin nabau a lo hang.
= Mi ra' ngaw zarin, na lawkai teptup (abul abal rae lo ta ngin, na lo chong teptup)....
81. Battua lukin, dawng sawmsarika khua lua thei men.
= Milak (chong dik lo) I ril rinin sungkua tam tak a buai
82. Khawri dawng sawmkin khua ei sak thei.
= Khaw sunga buaina suak mak
83. Lam lui eng ma raw.
= Vanai khat ma raw (a nung tiang pan/ rabek khai ma raw)
84. A awm ta thuai ngawi lung bum ni ti.
= Parachang rang va pan raw a tinka ro reng – im ei ti nungte a tinka ro a rae.
85. Ram rachang bu, hanchu parachang ro.

- = Ram rachangte bu(sang) paka reng a sa thei, hanchu ulian te (puveng) a tinka ro reng arthil nek (a rae lek) tina
86. Ai khur hau.= Insungkhur bo a hau..
87. A buite a bung a zar.
= Nangman den na ro na ril zazawk (Na insungkua ro den narsel) .
88. Uitangpa rengpui kaia kai.
= Khaw ulian vai a changa, I reng rae mak (a but kek kuk, hanchu ro zek khom thei lo ta)
89. Tuknimte bualrathuna, a mul taengka awm mak.
= Bual an chin huak kale, vawinoka nunga ata ngei zu kawla chinte kei ni pe raw tina
90. Tinlo sarai.
= A tu reng zai keia thaw awm khai mei.
91. Duai mur hau.
= A duai den, hanchu a chong khom paka reng tam.....
92. Marlam tungkhua, a sip suazo ki ti maw.
= Lamtung luizo ki ti maw
93. Sunolrek, zangnolrek.
= Inkawtkhar (nolrangte)
94. Arbul kam kei a ngak, a rel chek vazun an radai, a lai-a sawkpawl a lua.
= Nang a di an tam ramak (In a ngak, chuansin a rat, nerang sarang bo tak)
95. Namur theiphet.= Na rawl a hei
96. Na phei khuanglam.= A lam ni thei
97. Melsia lamlua ni thei.
= Mi nikhhal (Lamlua), na awmna maw na sungna maw dik mak
98. Vate zuanglo mana, chong a zuang.
= Chong le la te lau lau reng a tung
99. Zawng tamin ui a chi.
= Unau suapui ei rasan nungte mi ngei ei ni an chi (Arsan ei raet nungte mi dangpa ei ni dozo mei).
100. Sak rasem a sa, ri (rikhua thangkhoa) sem samak.
=
101. Kawlmonga khua ari karin na puanzel na lo dui.
=
102. Luka ekche zarin phet ei ek a che ta.
= Sian le champui sunga maw luka a ti sual zarin a dang ngei khom phet a ni arnul ta (mawphurna an nei)
- To be continue

TUITING LE PANGHAM

Lallawmi Kaipeng

Tuiting le Panghama naupang ata anruai kin anradi. Anratua huna Vanchungsuama Tuitinga uapachangta. Inchawra zu sawm anpek laitak Tuitinga lukhawm inchaw nuai a asul pek, Tuitinga arut ase kar Vanchungsuama le Pangham rang vit zu sawm ani anlo pek tak. Tuitinga ahawng tung kale zu sawm ani anlo pe zota. Tuitinga azakta zu buakna ta par araw ta. Bualni ata Panghama tui in lo Bu ne lo puan dung athurta. Panghama anu le apa anravakta, an nau nuzuar rang Bu ne tir rang kin Tuiting rang anracha tak. Tuiting ahawng nung Panghama atho renga an ruai kin Bu annek sin. Ase nung Bu ne khai rek mak hima ngin kinreng Panghama athi ta. Tuirasil tirang anti kale rasil tir thei khai mei. Chuangrasi le tawkaw atak ar'lak ta tit.chuangrasi an bawng nung re ar'lak, re an bawng nung kal khang ar'lak, an bawng nung kaldung ar'lak. Anungte atak rang pawng reng pawngthei khai mei. Anungte veinawk Tuitinga rang den anva dawn nawk tak. Tuiting ahawng kale saranda le La asak pek ta - 'Pangham panruang tho raw, ti ngin veithumka asak zo kale reng Panghama ireng awk khai mak Tuitinga aman reng tui ar'sil tir phet ar'vua tirenga rek kastaw ngei athaw tak. 'Tuitinga' Panghama thana par aling . Aparmasa chemmi Panghama rang bang rang iti. Hama takaw anireng 'sa ngarte' a ei pek tak, anungte tuiting aning asae ta. Tuitinga ar'bekta 'kiruangmi takaw bone ati'. Zana aruangta akut chal viat a at renga chang altui barandi a anawktak. Avar rang tawn 'sa ngarte' karak a hawng thaw tak par ramul awt rang ei rang ati kale Tuitinga rap aman tak. Sa ngarte - 'keitha raw, keitha raw' ati tak. Nang reng tha nining arul khawm chang raw, riti khawm chang raw, bangkawng khawm chang raw nang reng tha nining atipek tak Tuitinga. 'hi par pir Pangham rang bang rang kiti' ireng maw ni ei thei? Nang reng tha khai ning. 'Hai hai hingin chang mak Panghama kei ihawng dep chamta' sa ngarte ril

pek tak. Anungte Tuitinga Sa ngarte rang ar'thang tak 'tak tak reng maw Pangham rang na chawi pek?. sa ngarte asama 'aw tak ak reng nangni kartawng tir thei'. Anungte ani reng Bu An ngei adept tak. Atui maw tui pek ati nung aw atui pek ati pek tak rek. Hinga tiang kana vatung tir lo ta hama tai phet phet abak pek. Milak ziak alem. Keini maw ratawng tir thei niti a?. Aw ati tak Sa ngarte 'sim raw kati nung sim raw, meng raw kati nung memgraw' ati pek. Lamheina achang nung asim tir, Lamheilona achang nung ameng tir. Hima ngin reng mithi khua anva tung ta. Athi ngei Tuiting rang paka anlo pham tak. 'ring hawng ahawng, ring hawng ahawng' ti ngin paka an pham. Anungte Pangham le khawm anvar tawngta. Nika Tui khiat anse ta. Lampaia singmir anmu kale kale sipai anti reng paka anchi ta. Tuiting ase reng rek ake le ani ava nawi tak. Athi ngei kana Tuiting rang paka azal akho anti tak. Talkawn khawm lampaia pangkung anbe nawk rek hama kana ake le rup asirtak. Tui ankhiat kale thingbua ngei nga tai anti reng phet anrut tak. Tuiting kana rek ani apai pek tak. Tui khiat ata ankir kale Panghama 'Tuiting' avani kani en maraw kumpui rathur vanpui rathur thaw kanti ati pek. Tuiting kana ani en rang anuamta ani a en kale uk alau ta. Anthana mei rahawl anli reng alet an kai amu kale ani achita hanata reng paka akhura. Pangham ar'thang tak kani na en chaw? ati pek tak hama ngan tak nang ikhur. Seraw hima arte chawi ngin rang varbawl raw ,Tuitinga rang ati tak. AnungteTuitinga a kirta Panghama chawng kin ava thaw tak. Ahawng kir kale ha arte kana lenchinte takaw pat asua tak. Tuiting khawm damlo athi ta. Vei nawk anvar tawng nawk ta. Panghama Tuiting rang antu khiatna ngei avarmu tak singmir atathna ngei talkawndawl asirna ngei. Tuitinga amu kale paka arvakta.

ZING DAI

Sukhomoy Molsom

Zân avârta thirthi azâp ta

Ni asawk tâ âr, va ngwi wng murâmta

Ni asawk mawn dumtê thou ta ro bai

Ram matâ tui kum wng bom zou ta

Zing kwnta kungkila.

Asawk ta rwngai raw entã raw, nimit le,

Azikpui ni in rwmu asâwt dumtê.

Azikpui ni in rwmu na sântâk.

Pipu chawng

Chandra singh Molsom

Unu upâ,nubong pabong,pi pu bowrâ râsi,kherkhendâ

ngwi chawng ngwi hi imaw wi ti bwka la vêng ta:-

1."Nw Chung ulwn le rwdâi marow,kuai thi sa net."

“ Nw thowi napang le rwdâi marow,phirphut bar net.”

‘Nw Chung ulwn riming ching marow nw pin kowtat.’

2. Nw Chung ulwn zâ row,nw Chung kwn a ningsw a mitâk mak ang kân.

Nw ulwn zâ row nw maton a swm lowm le na mi thôwr lowm.

Na mi thôwr mi rang minil marow,satrai hâl nin lau tou nâ rup.

3.Pâr rwmwm thôwk marow ,a rw ôwinâ mu slap na chini

Pâr pir thôwk marow,a en hwinâ sôwt nani.

Par pir a tu ngwan a risir aw mak,"Ba.....! A end ai hwi" wng ti.

4. Nw thowi napang a rili a dôwi ,a ludep a rwnou

Nw thowi napang zai â nang,a pir rang kân le mi ngwi

Ba! Ai rw owi wng ti rang kân

Nungâk chu pâr pir rw-owi ,nw twng nung a thanâ Thom a chôwi.

BU HETNA LA

Dinheilala Kaipeng

Bu haw raw, bu haw raw
Lili champhai,
Sip pui dampui, Longtraí soldeng
Sima bu, mara bu
Sualama bu, tak lama bu
Theilei khura bu hong raw
Bangkong khura bu hong raw
Naupang Nupang bu thek
Khawlai luapui
Nezo lo sa zo lo, bu hong raw

A SER Jisu Kaipeng

Tiana chong, mi senka a tun khom an
la khiam/mang/base hima a nuaia
chong ngei, hankhom changsalang
kristian tam tak chu khiam khai mei:

1. Chawrukka in siam thei mak men, a ser.
2. Chawlikka in siam thei mak men, a ser.
3. Konaisa in siam thei mak men a ser.
4. Phakhlai bop a laia perang a nang a ser.
5. Char in a chang nung inchawr siam rang a nang a ser.
6. Zu kola khatka bo er thei mak men a serh arzik a bul tina a chang.
7. Inkawt khatka bo siam thei mak men a ser.
8. Lungthu khatka bo siam thei mak men a ser.

9. Kawtlu khawlawng man thei mak men a ser.
10. Nang lam awm thei mak men a ser.
11. Bial let ei tan nung einau let a suak, tan thei mak men, a ser.
12. Par hal maro eimit a sen a ser.
13. Martiang lu thun maro athi lam a ser.
14. Puantha sungin rangui maro a ser.
15. Inramu rachuk maro eiri a chet a ser.
16. Damlo tika a ham mai a serh eiri a sawt sin.
17. Par let bet thei mak men a ser.
18. Khuaring thir thei mak men a serh, khawmual radawn maro tina.
19. Dandal manin vangkhua radawn thei mak men a serh, rangai sia eini a tung sin tina a chang .
20. Tui phai lota /gled a tuiphai in thei mak men eiaizu a bong an ti a ser.
21. Tui kola phai pel thei mak men eiaizu a tawi a ser.
22. Nain chaw tan maro a miruak eisuak a ser.
23. Chuanlai dunga sung maraw pathian lam a ser.
24. Lam tanga bu nemaro eilung eikang a na a ser.
25. Barneng deng maro eilung eikang a na a ser.
26. Lungtat sung maro eilung a rik a ser.

27. Sum bau sung maro eipin a ter a ser.
28. Me, a tulle samaro khawri ei thei a ser.
29. Dibaer /suna naupang, nupang tui rasil sethei mak men a ser.
30. Nisa srong, chuannunga, chuanmai takruama inthei mak men eini an del a ser.
31. Nanung khir tiang radon maro a ser.
32. Mi pheii rapal maro eiphei koda alok sin a ser.
33. Bu hantha bu thur maro a ser.
34. Ei vainu eivaipa tawn thei mak men che-ek eini a kap sin a ser.
35. Takting chang lo inkawt ding maro a ser.
36. Takting changlo nawm khang thing khang einau khang a awm sin a ser.
37. Takting changlo sarang hantha sathei mak men a ser.
38. Nupang nawm rele le bu nethei mangei anlam arle a ser.
39. Takting changlo patlum vawng maro nau nei.
40. Nupang nawm rwle le bu nethei mangei anlam arle a ser.
41. Takting changlo patlum vawng maro nau nei tika mum a awm sin a ser.
42. Tak ting changlo thing let pel maro naute a let suak sin a ser.
43. Takting changlo arul that maro einau lei aterh a ser.
44. Tui kola bit takting chang lo inthei mak men naute ar-ial a nuam a ser
45. Theiboro man maro einau chap a zawr a ser.
46. Naupang vawk pinramei sa tir maro anvet sin a ser.
47. Naute artui satir maro sang a mu makzaka, an murji anah an ti a ser.
48. Vawk nar eisak nung einar a kuk.
49. Naupang nung tatir thei mak men a ser.
50. Chawng kaleng tuiin khin maro eikut a bul a ser.
51. Phei thuan zal maro a ser.
52. Nuar ngai makmen einu eipa a thi a ser.
53. Bu nek laitak chawng maro eikang var a theng a ser.
54. Bu nek laitak zun maro a ser.
55. Ram sunga le insunga eivulh raicheh thi nupang sathei mangei a ser.
56. Nupang mawt phir sathei mangei einau a phir a ser.
57. Konaisa in siam thei mak men ri a tak a ser.
58. Inkawt khatka bo siam thei mak men a ser.

59. Bial pang pek nupang sathei mangwi an nau let a suak han chu operation eini a huam sin a ser.
60. Samphi sam (mawt kung tansaia ara) sathei mak men a ser.
61. Razik bul a zawpzui mang thei mak men han chu theipong tui thal khom mang thei mak men a ser.
62. Nachang ,Nachalpang bangin zal maro khuariang ei thir a ser.
63. Insunga kel lutthei mangei ,ei dawng sak arlai a ser.
64. Khawlo ar khuan khua a lian.
65. Zansim ar a khuan nung ri atak a ser.
66. Zan sima ar aw nung samak insunga ri a tak a ser.
67. Ar an rasawn nung khual ei nei sin.
68. Rua hawng rangtawn vawk a gug nung thaivua a put sin.
69. Vawk zel razawl thei mangei babae a awm a ser.
70. Ui tui ar'sil nung khawran a awm sin.
71. Nupang puan zel, pasal zel thei mak men a vawm eini a hiat an ti.
72. Veitiang neinun ralan maro a ser.
73. Buri /Ankhe Bubel, Anbela phun maro tualsung eirapal a ser.
74. Arte awk naupang sathei mangei ,a dai diar mangei a ser.
75. Naute razir thar a puan tha kai maro a mit hek a ti a ser.
76. Buthar nelo mak mana sang chip maro eimur a kawi a ser.
77. Daidagin ar thatna zun maro chek maro a ser.
78. Rabawl na mun zun maro eizun chiri a na aser.
79. Mual pin insiam maro ri atak a ser.
80. Tangsipa in siam thei mak men ri anmak a ser.
81. Nupui pura thi tika pardawn rakhel tir rang a nang a ser.
82. Takting chang lo a dawngpa Bantial,Ruhem ngei sethei mangei Ban diar mak ,ruhem khom nga thi mangei.
83. Eisar nu Busapang veng thei mangei Busapang eini a kawm a ser
84. Takting changlo kokodawn khiak maro einau sam arkin a ser.
85. Takting changlo Lungthu phun thei mak men einau ring a tawi a ser.

KARZIRNA KHAWMUAL

Neizirsiak Kaipeng

Karzirna khawmual,
Nangra nil thei nining;
Kadam zaka kalung awk kiti,
Nang rabek sawk kiti.
Nangni lung kei nan kham rinin,
Zai par ngin dam har kiman;
Kanu le Kapa,
Lung kei nan kham rinin ki pham.

RUA HAWNG KHUASIA

Composed by- (Lt.Tirthasuum K/p)

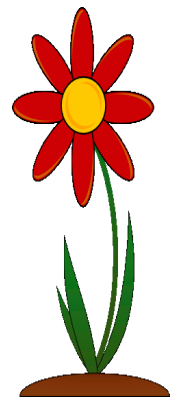
Represented by-Jimris Kaipeng

Ava lai avaluang sing,
Aw kava sing khurte.
A rulin sawm sak azawng;
Khua a masur hulte ir ar'.
Asa lai a salung sing,
Aw karam satel te.....
A rulin sawm sak azawng;
Khua a masur hulte ir ar'.
A tha lai atha lung sing,
Hima tut ha maw??
Sawmnei lal sing a tha.
I' le maw ar'bel,
Khuai nangte le pat chawnte;
Ar bel tap.....tap.....tap...

RUOLVAIKHON A LA

Rev. T.L. Tara Ranglong

Rolvaikhon di di
A kal ngai ze le
A sak ngal a rang
Uzan ngai bepar
Ruolvai khon di di
Anlak ngal chie ze
Anmu ngai le lung
Anriat le thang ngal
Jogoti suom lai Ka luo ngal ret le
Doiboki mo naiva lei nuor ving ret ni
Doiboki suom lai ka luo ngal ret le
Jogoti mo naiva lei nuor ving ret ni
A U le lokhon a chang ngal ze le
Rong ni le ka lum Laisum sompoti
Ruolvaikhon di di
Anlon sa reiba
Zailam nansen tiang
Kutmer ngai talai
Ruolvaikhon di di
Rangchak boitha le
Pitol kuong ruo le
Ruolvaikhon didi
Anthokna Doilai
Anbena Homru
Tol lama zam ro
Thang ti ngal rap ruong.

**KHUONU KUTSUOK
MUOLKHUO**
M.Sang Ranglong

Chung khuonu kut suok muolkhuo hi;
Anpak ruo le enruo khop a lei ni.
Simni a hun taka a suok-a lut;
Lenpur ra-ang pek sin a raput.
Sortha le Arsi ngai en ret ro zantianga;
Omchian thei lui Ansum ngai anvan laia.
Riami rang pial mu ruo a lei tamba;
Na chung khuonu hi a lei singba.

Ti ngai ka en a sor sor a ti
Tindil le tipui ngai dora hi
A sunga limnga andai
Anvana en a hui sumansai
Tu kut suok ngal mo ti ma ni
Siathing ngai thinthi'n a sem vuk vuk a ti
A chung pherva tin la a tho
Vate-Suva maram ei hui zia so
Chung khuonu borvur riami ranga
Anzar banu dom suo nok khopa
Lenpura riamrai ngai ka thira
A leng u raisan taka
Chung khuonu chongtin
Riami dam hun som-ariat
Damsung hun sotluite
Na khuolzinna nan le man
Chung khuonu kutsuok lenpur a hin

Par tin parna lenpur a hin
Raibonba tho mei na lei ni hin
Na tuonglam lama chung khuonu denin
Na ma ruoi chip rase.

LAISA CHONG
Debthang Halam

Law, law, law... law.
Atar atuong ngai,ka chong leira ngai rawi.
Tiana chong ke kei ril.
Satel te khem flalai aching lai a.
Saraku te lam asat lai a.
Kei va zi kehi.
Avawm nu zing ti achawi a.
Var hawpa law law akawi sama.
Varit pa kawng a sawi.
Varungte cheng achawi.
Simbute zucar apek ka.
Mawnai pa rangchak arut.
Chalpi ak te ding an dawi lai a.
Awle pa rakuong a chang lai a.
An ni ngai an va chang lai a chong ke hi.
Eini avien hi kalim asa, kabur asa,
Seng za fawi za asa ngai .
Insuol inbuon thaw naw rawi.
Law, law, law,...law

RIVOI ANSELNA

(Theimara senkhat ata lui)

Lalringliani Ranglong

1. THEIHAI (Mango)- Theihai ru'nchang sunga a ru/chi hi nei a rot chita (paste) ranuti (milk) le anpol hi eksen (dysentery) le pinthisuok (piles) a don ngai ranga a sa. Hatuka hia a ru/chi var hi annong nata anrot hi rulrukut (roundworm) a don ngai ranga nei man sak hi a sa.

2. SOMOTORAI (Orange)- Somotorai ti, machi le khuoining makhete khat anpol hi burkhu ankhu bubur ranga a sa sabak. Khaktangpa ngai i a rasuo thei.

3. SOBIRI (Guava)- A buo'nnui anrot chit hi rolna (sore-throat) a don ngai ranga, ei nana mun taka nei makhop/khuo rang a sa. Sarathiat am nei khuo rang a sa. Mit ana rang am sobiri par nei rasuk vanga mit-a nei makhop rang na om a hui vung thei.

4.MOT (Banana)- Mot, chini le khuoining anpol hi ril ana a don ngai ranga a sa. Phungpui a pan (Ulcer) a don ngai rang am mot a min annong nata anrot le ranuti anpola nei mansak rang a chan a sa.

5.THEITIBIT (Cocunut)- A mara'nnui sunga a ti tak le mot a min annong nata anrot hi jaundice, typhoid le TB don ngai ranga a sa.

Hatuka Piles a don ngai rang am theitibit ti makhete khat ansake vanga anikhuo voi anthum zela nei mansak rang.

6. TURBUT (Water Melon)- Lu'nhai, high pressure ranga a sa.

7. THEIRAPHOM (Grapes)- Malung (heart) natna a don ngai ranga le BP a don ngai ranga a sa.

8. KOIPHOL/ THING SAKMA (Papaya) - Mazun a thum (Diabetes) a don ngai ranga a sa. Hatuka a ru hi 20-30 tatang nei a rot chita rulrukut a don ngai nei mansak rang, rulrukut ha a masul/ rasuo thei. Naitenu rang am koiphol anbut a sak ranuti tamna. Phungpui rat lui (digestion problem) a don gai um koiphol hi a sak chok anten avon hong dam inti. Koiphol-a digestive enzymes a om han von sunga a lei anzoipu ha san inti. Koiphol a min hi mit ranga um a sa.

9. SURLU- Surlu hi thei bila Vitamin C ei tamna khit ankhat ani. malei ana, hamani ana ngai Vitamin C abui tina a ni na. Hasikhan Surlu nei sak chok ten hava nata nan rung thei. Surlu pumkhatin thisen ramal khat zel a sin a ti, a thei a thiam ngaiin.

10. APEL (Apple)- Anikhuontin Apel pumkhat a sak hi Doktor anta ana rung ati u. “An apple a day keeps the doctors away”. Apel hi diabetes ata anrungna hatuka Cancer le Cholesterol (thai anpiang) ata a na rung.

11. THEIRUBIT (Pomegranate)- Hia thei thei bila “healthiest fruit” anga mi’n ei belbo. Malung(heart) natna a don ngai rang a sa. Rikhuo tin ranga hia thei hi a sa.

MANIZET

Daktor- Thei na sak le a kora i le sak ro, a kora na uol ke vitamin ei tam.
(Hanuk nikhuo)

Anapa- Homole ka von a na riam ze hile.

Daktor- Hanle hong thei ngal mo nei sak?

Anapa- Theitibit (Coconut) kei sak.

SUINÎNG LE RÂNGVOM (Ruol / La chonga)

Rev. Lianzangthang Ranglong

Lomsong anditnu ngai ha polpatte lak ei se u. Chong tin le khuop ei manbuon u. Na rai hi tangsa a changa ka rai um tangsa a chang ten mal lasa ngai mal andi. Na rai taisim a changa ka rai um taisim a chang ten lom lasa ngai lom andi. Na rai taisim a changa ka rai tangsa a chang ten suolam thi-ar anton rang, rodon limduong andon rang, phaia chomphang anei rang, theile varti annek rang.

L ô m s ô n g
anditnu ngai
chongsân ha
kolotanzu rai ngaiin
baromanzu rai ngaiin,
rangchak senpar bung
nuoia sankuor banglai
ei sung u. Salung
melthal ei koi u. Khong-ar manzik a son
le seva sondu tho nok ten Suining le
Rangvom u hi changsim chu anzir nget
u'n ti. Hi kul diangdai rang ni mak,
samkho diangdai rang ke'n ze, mel mu
lui ngai a chan nun.

Lomsong anditnu ngai ha polpatte lak ansuo ze. Puokpai a siam sir u ze. Vangkho lamdon ei tho u, vangkho tuonvai ei tung u.

Hanuk pumkhuo anvoi le hanuk pamkhuo anzai le langchem a choi sir u ze. Sengvar a pel

sir u ze. Charthing a tan ei se u. Charthing a tan ei se u han a ram tuoiteng mara mu, buongna raku 'nthum ei kai. Puonte silem ei pin u. Kolotanzu rai ngaiin, baromanzu rai ngaiin, sunchim zarva anloi ngaiin sankuor banglai ei sung sir.

Charthing a tan suo u le annot vailung ei mansuong. Suining a chunnu ngal ha raku bui Suining a chang. Raku nei Rangvom a chang. Raku nei Suining a chang.

Charthing a tan ansuo le nâdon machi 'nlon rang han. Charthing a tan a tung u han nâdon machi a dar ze. Nâdon machi 'nlon luia a chun lairil ke a put u ze. A chun lairil a put suo le tha

som zingva'm ei ankhum u. Ni som zingva'm ei ankhum u. A u le Rangvom u le han ni som zingva'm ei kip chian, tha som zingva'm ei hong kim u.

Suining sun tiang changsim ei anzir bak. Suining changsim anzir suo le Rangvom zan tiang changsim ei hong anzir. Hasik le dai mo ei cha nok, sîn khat teirial ei ankhung u. Malek ansong ei tho u kolotanzu rai ngaiin baromanzu rai ngaiin. Hi kul diangdai rang ni lui, samkho diangdai rang keng e. Ningbui tuonvai ei tung rang, ningbui raku ei kai rang,

borma a kham zem ngal keng.
 chu an Suining le Rangvom u hi changsim chu anzir diei u ze. Ketor lumtui â buol am munruola â buol u ze. Bali pangsang ei a huol sir u, munruol ei a huol u.

Suining um changsim anzir suo, Rangvom um changsim anzir suo vaieng thuliang ei mankuol u. Suining le Rangvom u ha, Suining a chunnu ngal ha, Rangvom a chunnu ngal ha varti a luok a se u kar, a ruola Suining a kom a u le Rangvom u ha choke zongban anthoia, rabek langbem a pela munkhat thuliang ei kuol u. Rangvom a chunnu ngalin varti a luok a tung le chap tin a rung ngal u ze. Ka rai le mor anmang ze. Suining a chunnu ngal u ha varti a luok a tung ret, a thang keldak ei manthei. Rangvom a chunnu rang han, “Lomsong anditnu ngal oi, a ruola Suining le ke a u le Rangvom u hi munkhat thuliang a kuol u ze.” Suining a chunnu ngal ha Rangvom a chunnu ngal ha bali pangsang ei va huol lai han a ruola Suining le han a u le Rangvom u han, a ruola Suining a rang Rangvom a chunnu ngalin a lai sumpek khiak thei lui, sineng langbem ei pel u, bali pangsang ei a huol u. Suining chap tin ei manrung. Rangvom a chunnu ngalin salung muithal ei koi u rang. Suining a chunnu ngal han lomsong anditnu ngal oi, polpatte lak na se lai chongtin le khuop nei manbuon. Na rai tangsa a changa ka rai taisim a chang ten suolam thi-ar anton rang, rodon

limduong anding rang, haia chomphang anei rang, theile varti annek rang. Polpatte lak na se lai chong tin le khuop nei manbuon ha tisuorsuia a se ze. Suining um rati a tung tik choke lengsial anbit tak Suining mamui ei se rang. Suining mamui ei biak rang, tisuorsuia a se ze. Riama doikungpu ngalin Suining a chunnu chongsan sankuor banglai a lei sung. Sima kachaknei rang keng. Choke lengsial kei manbit rang. Choke lengsial a ni nam, sial tatak sial a ni nam Suining mamui kei biak rang. A u le Rangvom rang ni lui, sima kachâknei rang khak.

Suining rati'm a tung ze. Rangvom rati'm a tung ze. Tuolbuk laiona son a chun ei riatsam ngala a zuo'n ei riatsam ngala tuolbuk laion huia han chong tiin le khuop ei manbuon u. A ruola Suining le han voikhat chu buonthang ei sir u rang voikhat chu zeila ei sak rang. A ruola Suiningnu oi, Suining thialna ei lak rang, Rangvom sokrai ei tuk rang. Suining zeila ei sak rang. Rangvom semruo ei tum rang. Chong tin le khuop ei manbuon u, la tin le khuop ei manbuon u.

Suining rati'm a tung ze. Rangvom rati'm a tung ze. A liak nangtuo a thu ze. A ruola Suining le han tuoldon buongva ei ansung sir u. Buonthang ansir suo u le chong tin le khuop den ei manbuon u. A ruola Suiningnu oi, Suining na chunnu chongsan - choke lengsial anbit nok ten

Suining mamui ruoi no ni. Choke lengsial anbit tak Suining mamui ei biak rang. (Suining oi, Suining oi, a ruola Suiningnu oi) A thang keldak theina rang, a ruola Suining le hin nato sam nuoia rangchak surang lington rong a thang keldak hi theina rang, Rangvom anthok kalchem ei choipui rang. Chong tin le khuop ei manbuon u.

Suining le Rangvom u ha zailam ansen tiang, Suining kotlam ei hong ankan tiang chong tin le khuop ei manbuon. Au le Rangvom le han Suining kotlam ei ankan, Rangvom um zailam ei ansenpui. A u le Rangvom ha sial tatak sial ei va put, puon tatak puon ei va put, chem tatak chem ei va put. Kamar bungzol ei va suok, ratak bungzol ei va suok. A chem putna ratak a bungzol. A puon putna tate ngai bungzol. A sial putna masar tuol. Sial tatak sial ei va put. A u le Rangvom u ha sial tatak sial ei put suo neinik zolbung um ei hong lut. Ningzu tatak um ei hong put.

Sial tatak sial a put kar sima kachakneiin keng, Riama Doikungpu ngalin mamui a lei biak. Choke lengsial a lei thung, tumbung lengsial a lei manchang, nake puonzuot ei manchang.

(Suining oi, a ruola Suiningnu oi) Rangvom kalchem ei hong choi. Vangkho lamdon ei hong tho. Sial tatak sial um ei hong hong choi, puon tatak puon um ei hong choi. Vangkho pitar ngalin keng charthing a tan a lei se. A thang keldak ei manthei. Ka u le Rangvom ngal oi, atun mo changsial nei

la suok? Suining mamui anbiak ze. A u le Rangvom ngal ha sormai samtui ei manmok, maruk ruoithi ke a heng ze. Sormai samtui a mok reia sial tatak sial ei manning, rangchak surlun nuoia. Puon tatak puon ei manning, rangchak pongthirnu nuoia. Chem tatak chem ei manning, taitonu nuoia. Suining oi, a u le Rangvom u ha chaptin ei manrung, ningbui raku ei makhai, maruk ruoithi ei heng chian. Vangkho pitar khumlana keng Vangkho pitar khumlana rul ang a va lut ze. Mairo kotlam ei va 'nkan, panthang chinnai ei va ngak, puonte le dung ei va 'nthur, maruk ruoithi ei va heng. Suining mamui anbiak ze.

A ruola Suininganu, a thang keldak ei thei sir. A u le Rangvom u ha bungthang liangui annguk am annguk le dal ei mantei. Vangkho pitar ngalin keng vangkho pitar tolsam han rangchak surang lington ha a thang keldak ei manthei. Vangkho pitar ngalin ke puonthang a sirpui ze. A thang keldak a thei ze. Suining chap tin um a lei rung ret. Ka u le Rangvom u hi tuonvai a hong tung ze. Ka u le Rangvom u hi vangkho pitar ngal oi, na khumlan sunga anthok kalchem choi ta rei. Ka u le Rangvom u hi mel ang kei mu rang.

A ruola Suiningnu ha anthok kalchem a choi ze. Vangkho pitar khumlana keng kotlam ankan ze. A u le Rangvom rang han kepui laisuom ei va sur, mankhuk bildai ei va zong, maria somzur ei va tho.

(Suiningnu oi) A u le Rangvom u ha baiki le tui than lai lui sormai samtui

ei mok sika, maruk ruoithi ei heng chian.

(A ruola Suininganu oi, Suining o) Hi kul diangdai rang ni luisamkho diangdai rang khak keng. A ruola Suining le han baiki le tui than lai lui. Suining ke chap tin a rung ret ze. Maruk ruoithi a heng ze. Ka u le Rangvom ngal o, munkhat buonthang nei hong sir rang. Tuoldon buongva na 'nsung lai chong tin le khuop na manbuon lai nerke mangril na lut am munkhat nei lut rang. Sorgo tungkhuo na lui am munkhat nei lui rang. Chong tin le khuop nei manbuon. Nang hi thihai na sam bak am chinnai kei ngak rang, kuongdung hi chinnai kei ngak rang. Koi hi thihai ka sam bak am kuongdung chinnai kei ngak rang. Nang hi thihai na sam bak am kuongdung chinnai hi nei ngak rang. A ruola Suiningnu oi baiki le tui a than ze. A u le Rangvom ngalin anthok kalchem ei choipui, voi khat buonthang ei hong sir.

(Suining oi, a ruola Suining a nu) Rangvom zeila sak nok ten Suining mamui se no ning, a ruola Suining a chongsan. Rangvom ze la ei la sak. Suining oi, Suining, na man do, sial tatak sial mo nei ti tumbung lengsial keng. Puon tatak puon mo nei ti nake puonzuot keng. Ningzu tatak mo nei ti bali ningzu keng. Chem tatak chem ti no ro zabo langchem keng. Riami Doikungpu ngalin sankuor banglai a lei sung, salung muithal ei makhoi Riami Doikungpu ngalin a u le Rangvom le han.

Ka u le Rangvom ngal o, langbem a ta ngal nok ten Suining mamui se no

ning. A u le Rangvom ngalin chordon serrop a khiaka langbem a ta ze. Ka u le Rangvom ngal o, khuisam anphan sir nok ten Suining mamui se no ning, baiki le tui a than ze. Suining beriak a lei khui ze. A u le Rangvomin do tuoldon serrop ei khiak sir, khuisam ei lei phan. Puokpai a siam ngal u ze. (Suining oi) Suining mamui ei se rang holmadon sagor rala. Rangvom pamkhuo ei zai rang khondomadon porbota. Andi darva hi ei ansai rang. Suining kalchem a choi ze.

(Suining oi, a ruola Suiningnu oi) Rangvom nuksul ei va zi. Suining beriak ei va deng holmadon kuongdung rala. Suining mamui a se ze. Rangvom nuksul ei va zi. Riami Doikungpu ngalin a en doirang ei manzel, vangkho tuonvai ei tung nok rang, a u le Rangvom u ha. Thitrang kolchem a laka rul ang a lut ze a u le Rangvom u ha. Riami Doikungpu le han munkhat buonthang a sir u ze. Munkhat buonthang a sir suo u le a en doirang anzel le kumsam ritva ha ei manrung. Riami Doikungpu ngalin a u le Rangvom u ha sakung sambu ei lei thur. Riami Doikungpu ngalin ancham khengbu ban lai lui. A u le Rangvom u ha ngaithang anthei chian ze. Sakung sambu ka nek ten thihai kei sam rang. A u le Rangvom u ha ti ngai ei hong ti. Riami Doikungpu denin sakbai a zon ze. Ancham khengbu ei va ban. Riami Doikungpu ngal ha thihai a sam ze.

A ruola Suiningnu oi, a u le Rangvom le han chongtin le khuop ei manbuon sir u. Munkhat thuliang ei kuol

u. Sima kachaknei, a u le Rangvom le han munruol thuliang ei kuol kiar u.

Suiningnu oi, a zo zailam ei ansen rang tiang taikho lensang a var le a zo zailam ei ansen u rang.

A u le Rangvom rang han a ruola Suiningnu'n nuksul a zi sir ze. Chong tin le khuop anbuon sir u ze. Siathing changkung ei ruon u, siathing tuksai ei on u. A ruola Suining le han zailam ansen tiang chong tin le khuop ei manbuon u. Maruk ruoithi ei heng u, sankuor banglai ei sung u.

A ruola Suining a nu, kuongdung ralti nei hong ankan. Holmadon sagor rala Suining amlai nei a thang. Rangvom pamkhuo kei va zai rang Khondomadon porbota. Andi darva nei ansai rang. A ruola Suining le hin kolotanzu âkol le baromanzu âkol le melmu lui ngai a channun, a kham pherva ei masial.

Suining le Rangvom anga han a kham pherva sial no ro. Suining le Rangvom u ha a kham pherva â sial keng. Suining oi, a ruola Suininganu, maruk ruoithi heng rang ngal changsim ei anzir u)

A u le Rangvom le han anthok kalchem a hong chong ze. Zailam ansen ngal u ze. Rangvom pamkhuo ei va zai. Suining amlai ei a thang, a thang keldak ei manthei. Suiningnu oi, Rangvom Pamkhuo a zai ze, andon tuonvai ei mantung.

A u le Rangvom u ha a nuk kirlung ei va le. A ruola Suining u ha thihai a sam ze, a thang keldak ei manthei. A ruola Suininganu, thihai a sam ze. A u le

Rangvom u ha a nuk kirlung anle ze. Suining a vangkhuo vomlibur. Suining ratha ei hong khum. Suining rathaei mazok, vangkho tuonvai ei va tung. A u le Rangvom u ha a nuk kirlung ei va le. Suining thihai ha sam lai mak. Anni zarva ke aniak u ze, a ruola Suining u ha. A u le Rangvom u ha a ruola Suiningnu, zailam ansen ret ta rei. Rangvom tuonvai a tung suo le a khuo tuonkhuo, vangkho lamdon ei hong tho sir. A u le Rangvom u ha chap tin ei hong rung. Melmu lui ngai a channun.

Mandon tuonvai ei mantung sir. A u le Rangvom u ha a ruola Suining le han vangkho palai ngai ngalin a thang keldak ei manthei ret. Suining thihai a sam ret ze. A thang keldak ei theia han a nuk kirlung a le sir ze. Sortuol antong ret u ze. Anni zarva a iak u ze. Zailam ansen ret u ze.

Rangvom tuonvai a hong tung sir. Vangkho tuonvai a tung suo le a nuk kirlung ei le ret. Suining thihai ha a lei sam ret.

Ka u le Rangvom ngal o, munhar nei manzoi rang keng. Suining thihai a sam ze. Rangvom tuonvai a tung suo Rangvom ngai tui andona tampa kodal â lek ze, leida hahuor ei chang rang, sormai samtui ha a mok siei, a nuk ankhin suo u ze. A u le Rangvom u ha chap tin a rung ze. Suining thihai a sam ze. Zailam ansen u ze. Samkho lamdar rang khak keng. A ruola Suining le hin hi kul diangdai rang ni lui. Kolotanzu âkol le baromanzu âkol le melmu lui ngai a channun, i mo ti ngai nei ti rang. Ningbui

chu tuonvai ei tung rang. Ningbui le chiak aling u. Ningbui dolthing ei manlian u. Ningbui raku ei makhai u. Maruk ruoithi ei heng u, hi kul diangdai rang ni lui.

A u le Rangvom u ha a ruola Suiting le mamui ei manbiak. A ruola Suining a chunnu'n a ruola Suiting rang ke a u le Rangvom u ha. Rangvom ngaitui andon chian, ningbui tuonvai ei mantung. Munkhat khumlan luo u lai mak, a ruola Suiting le han. Rangvom barei a tho ze. Rangvom tonpar barei a thona a ruola Suining le han leichil palai ei hong chang. Zing zing var var ei hong ti, a ruola Suining a rang.

Rangvom barei ei hong tho. Tonpar barei a tho suo le leichil palai ei hong chang han a thang keldak a lei thei. A ruola Suining rang keng a u le Rangvom ngalin tonpar laining a sin chu zing zing var var a ti chu leichil palai keng. A thang keldak a thei ze, aruola Suining rang keng, sankuor betlam rang keng.

Leichil palai ngal le keng a u le Rangvom u ha samkho lamdon a tho u ze. Samkho lamdon ei tho han zingram lenlai ei va tâk. A u le Rangvom u ha andon chalngui a tâk ze. . Zingram lenlai ei tâk sika han a ruola Suining ngalin samkho riat ang anthei ze. Leichil palai ha a nuk kirlung ei hong le. Rangvom lamdon ei va tho. Samkho lamdon a tung ze. Samkho tuonvai a tung suo le a u le Rangvom u ha tekong chordo ei va mu. Samkho dontuia tui le luong. Samkho dontui ha solna ei anngam. A u le Rangvom ngalin ngaitui ei mandon, a

ruola Suiningnu hi lamkho zoisip a lui ze, lambuk laizola tanglam ei va siar. A ruola Suininganu, a u le Rangvom u ha ngaitui andon chian u ze.

A nuk kirlung ei anle sir a u le Rangvom u ha, khumlan tuonvai pei hong tung. Au le Rangvom u ha choichem ei dam ngalna rang chiali thekar a sa le vami chekar a sa le a bol. Choichem ei dam rang. A bol choichem dam lai mak. Thihai a sam sir ze. A u le Rangvom u ha samkho lamdon a tho ret ze. A u le Rangvom u ha samkho diangdai rang khak keng. Samkho tuonvai a va tung ze. A ruola Suining ngalin anni zarva a iak ze, munkhat lambuk a song ze, munkhat lamdar a sai u ze, samkho lamdar a sai u ze, samkho lelim a leng u ze, samkho singbu'm a ngam u ze.

Thitin a vuisang ei hong ti. Samkho singbu ha thitin a vuisang. Samkho dontui ha tui le luong a ti. Samkho lam taka kairenu a ti. Tekong chordo sang vieia, a ruola Suiningnu oi.

Polpatte lak a se u lai lomsong anditnu ngai chongsan a kham pherva ei masial u. A chong. pherva ei sial sika salung muithal ei koia kolotanzu a âkol, baromanzu a âkol, melmu lui ngai a channun.

Suining le Rangvom u hi changsim chu anzir duoi u ze. Hi kul diangdai rang ni lui le samkho diangdai rang khak keng. Ningbui raku ei kai rang. Andi simtang ei anril rang. A ruola Suiningnu ha a u le Rangvom le han chap tin a rung u ba!

Hi kul diangdai nâ cha nok ten samkho
 diangdai nei cha rang, baiki le tui ei than
 ha chong ratak chong keng a'n ze.

Suiningnu la

O a tian tiana tien laia
 Lom lesa ngai lom andi
 Charthing a tan ei sena
 A ram tuoiteng mara mu

Lom so ngo
 O anruol sakbai zon ranga
 Dumpuon sunga ei khum u
 Raku bui Suining a chang
 Rakunei Rangvom ei chang
 Suiningnu
 Anruol changsim anzir u
 Anruol thuliang ei kuol u
 Anruol dolthing ei lian le
 Andi le Taito rabo
 Suiningnu
 O Suining a chunnu hun do
 Suining nu
 Bai le tui a thak ze
 Suiningnu
 Choke leng sial bit nok ten
 Taisolte puon bit nok ten
 Bang tang Kolchem bit nok ten
 Laikhang ningzu bit nok ten
 Suining mamui se noni
 Suiningnu
 O tiana tian Rangvom han
 Sial tatak Sial ei va put
 A Sial putna Masai ram
 Puon tatak Puon ei va put
 A puon putna Rani bung

Chem tatak Chem ei va put
 A chem putna Kamar bung
 Zu tatak zu a put kar
 Suining nu
 O a kung Doikungpupa han
 Sima kachak nei ranga
 Tumbung leng Sial ei man chang
 Nake buo puon ei manchang
 Bali ningzu ei manchang
 Suiningnu
 O Suining mamui se ranga
 Rangvom-in thang ei riat le
 Nuka ke lung a in le
 A sa sor tuol antong u
 Suiningnu
 O chongsan le rang ei zam u
 Suiningnu
 Lington tumbung ei kel chian
 A chung racham ei lakna
 Sikti changsial a suok ze
 Suiningnu
 O siathing le lai ei ngun ngal
 Suiningnu
 Siathing sur lung anzei
 Ril rang khumpuon dong lai mak
 Suiningnu
 O Suining mamui se ranga

Suiningnu
 O tuongkhuo a va suok u le
 Suiningnu
 Anruol thuliang kol nok ten
 Suining thuliang kuol noning
 Suiningnu
 O a hon tiang mai mo a mor
 Suiningnu
 A ruol thuliang a kuol le
 Kachak nei tiang mai ei mor
 Rangvom kir lung a in le
 Suiningnu

